

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v novém Bulletinu navazujeme na úvodní příspěvek z minulého čísla a přinášíme Vám rozhovor o plánech českého předsednictví v Radě EU, tentokrát z pohledu Úřadu vlády. Jaké jsou priority týkající se práv žen, ochrany novinářů, právního státu či ohledně potrestání zločinů na Ukrajině?

Marie Gavendová poté přináší souhrn závěrů lidskoprávních smluvních orgánů OSN. Mezi projednávanými státy, které obdržely řadu doporučení, byl Izrael, Irák, ale i Česká republika.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost informuje Matyáš Dvořák o vývoji u Kosovských zvláštních senátů se sídlem v Haagu. Tento relativně nový soud vyšetřuje řadu případů, z nichž první již dokončil. Kdy můžeme očekávat další rozsudky?

Anna Kačmaříková z evropské sekce se věnuje rovnosti žen a mužů a potřebě zlepšení v oblasti

psychického násilí či nátlaku. Jak může Evropská unie přispět ke zlepšení situace?

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva pojednává Arame Diopová o situaci v Brazílii. Navrhovaná legislativa podporovaná prezidentem Bolsonarem může ohrozit původní obyvatelstvo i životní prostředí.

Veronika Nováková z české sekce se zaměřuje na roli ombudsmana v České republice a možné rozšíření pravomocí současné instituce o další lidskoprávní oblasti včetně práv dětí. Vznikne tak u nás tzv. národní lidskoprávní instituce?

Poslední článek v každé sekci přináší vždy několik krátkých aktuálních zpráv.

Hezké počtení Vám přeje

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma	 	3
- Demokracie a lidská práva v EU během českého předsednictví: priority ČR z pohledu Úřadu vlády - Závěry jednání lidskoprávních smluvních orgánů v Ženevě za první polovinu roku 2022		3 7
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 	13
- Na zločiny v Kosovu se nezapomnělo: novinky od Kosovských zvláštních senátů - Vnitřní problémy předčasně ukončují soudní činnost: vývoj u Mimořádných senátů soudů v Kambodži - Aktuality sekce Mezinárodní trestní spravedlnost		13 17 20
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 	23
- EIGE: Psychické násilí na ženách je skrytým, ale vážným problémem - Právo na interrupci jako základní právo v EU? - Aktuality evropské sekce		23 25 28
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 	31
- Přijetí nové legislativy může významně oslabit práva původních obyvatel v Brazílii - FBI vyšetřuje Trumpa. Je to hon na čarodějnice, brání se - Aktuality sekce Mezinárodní politika, byznys a lidská práva		31 34 38
4) Česká republika a lidská práva	 	40
- Otazníky okolo veřejného ochránce práv: jeho úloha a pravomoc - Manželství pro všechny - Stručné shrnutí zprávy o extremismu za rok 2021 - Aktuality české sekce		40 43 47 50
Monitoring lidskoprávních publikací		52
Redakce Bulletinu		53

Citace titulní fotografie: Konference předsedů Evropského parlamentu. 1Z6_5982, autor: EU2022_CZ, 16. červen 2022, zdroj: Flickr.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu Centra** najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Demokracie a lidská práva v EU během českého předsednictví: priority ČR z pohledu Úřadu vlády

Michaela Stenzelová

Česká republika se v červenci tohoto roku ujala historicky druhého předsednictví v Radě Evropské unie. V roli předsedající země bude po dobu šesti měsíců určovat nejen budoucí směřování Rady, řídit její zasedání, ale také ji zastupovat na jednáních s dalšími institucemi EU a partnery. Jaké jsou priority České republiky v oblasti demokracie a lidských práv? A na jaká vyjednávání se Česká republika bude soustředit?

Na otázky Centra pro lidská práva a demokracii odpovídá Úřad vlády ČR.

Ratifikace Istanbulské úmluvy vyžaduje další politickou a veřejnou diskusi

Chystá se Česká republika posunout diskuzi týkající se ratifikace Istanbulské úmluvy?

Potírání domácího a sexuálního násilí patří k prioritám českého předsednictví (CZ PRES) v oblasti rovnosti žen a mužů. Návrh na přistoupení EU k Istanbulské úmluvě je projednáván od roku 2016. Na vnitrostátní úrovni Úmluvu zatím neratifikovalo šest členských států (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Litva, Lotyšsko a Slovensko). Poměrně dlouho se řešila otázka, zda může EU k Úmluvě přistoupit, aniž by byl proces ratifikace završen ve všech členských státech.

V říjnu 2021 vydal Soudní dvůr EU (SDEU) stanovisko, ve kterém konstatoval, že EU může k Istanbulské úmluvě přistoupit a nemusí čekat na vnitrostátní ratifikaci ve všech členských státech. Je nutné říci, že EU k Úmluvě nepřistoupí jako k celku, ale jen k částem spadajícím do výlučné či sdílené kompetence. Jedná se především o spolupráci v trestním řízení a v oblasti azylové politiky.

Po vydání posudku SDEU začalo francouzské předsednictví přistoupení EU k Úmluvě opět projednávat. Během našeho předsednictví by měly být

Předsedkyně Evropské komise a předseda vlády ČR [1]

dorešeny právně-technické detaily. První technické jednání proběhlo v polovině července. Dovišení procesu přistoupení Unie k Istanbulské úmluvě se předpokládá během švédského předsednictví.

Co se týče ratifikace Istanbulské úmluvy ze strany ČR, tak tato otázka vyžaduje další politickou a veřejnou diskusi. Ve vztahu k Úmluvě v našem prostředí panují některé obavy, mýty a dezinformace. Podle průzkumů veřejného mínění sice odpůrců ratifikace není mnoho (podle průzkumu z června 2021 je proti ratifikaci Istanbulské úmluvy jen 8 % veřejnosti), přesto je potřeba vést další diskusi a dopady ratifikace veřejnosti důsledně vysvětlit. Ministerstvo spravedlnosti v loňském roce požádalo o odklad předložení návrhu na ratifikaci do února 2023. Vláda by se tedy otázkou ratifikace měla začátkem příštího roku opět zabývat.

Rada EU v červnu schválila Závěry o ochraně bezpečnosti novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků. Plánuje Česká republika v této oblasti další iniciativy?

ČR uvítala iniciativu francouzského předsednictví zdůraznit nezbytnost ochrany novinářek a novinářů. Jejich role ve společnosti je nenahraditelná a útoky na ně a jejich práci mohou mít negativní vliv na celou společnost. Schválené Závěry Rady EU o ochraně bezpečnosti novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků (dále jen Závěry) lze považovat za dobrý podklad k dalším krokům v této problematice na evropské úrovni.

ČR podporuje stávající iniciativy jako je například European News Media Forum. Taktéž si uvědomuje, že by měl být dáván důraz na vzdělávání v této oblasti, ale i podchycení významu online prostoru a nutnosti zajištění bezpečnosti i zde skrze spolupráci všech hráčů včetně policie a odborníků na kyberbezpečnost. Ponechat stranou nelze ani spolupráci s nevládními organizacemi, které mají dostatečné znalosti a zkušenosti, a výměnu zkušeností na evropské úrovni ke zlepšení vnitrostátních postupů.

Závěry vyzývají členské státy a Evropskou komisi k realizaci konkrétních kroků, kterých by mělo být dosaženo v horizontu tří let. ČR tyto návrhy podporuje a bude se snažit o jejich postupnou realizaci ve spolupráci všech zainteresovaných resortů (Ministerstvo kultury, Ministerstvo vnitra, zmocněnec vlády pro oblast médií a dezinformací a další). Ministerstvo kultury připravilo dotační řízení na

podporu profesionalizace médií a na posilování mediální gramotnosti.

První dotace je určena na podporu projektů z oblasti hromadných sdělovacích prostředků – přehlídky, soutěže, ceny, konference, projekty zaměřené na podporu novinářek a novinářů (včetně mentoringu a leadershipu) s cílem vyrovnaného zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích v oblasti médií apod. Druhá dotační výzva je určena na podporu projektů zaměřených na mediální kulturu a porozumění médiím, včetně projektů pro děti a ohrožené sociální skupiny.

V návaznosti na nedávné předložení návrhu směrnice o ochraně před strategickými žalobami proti účasti veřejnosti (SLAPP), jejímž cílem je ochránit novináře a obránce lidských práv před šikanózními žalobami, bude CZ PRES pokračovat ve vyjednávání. ČR plánuje dosáhnout buď částečného obecného přístupu, nebo zorganizovat orientační debatu nad vybranými aspekty návrhu.

ČR taktéž vyhlíží zveřejnění evropského aktu o svobodě sdělovacích prostředků, jehož cílem je chránit pluralitu a nezávislost sdělovacích prostředků na vnitřním trhu EU, který s ochranou novinářů úzce souvisí. Diskuze na neformálním zasedání ministrů pro evropské záležitosti v polovině července 2022 v Praze ukázala, že mezi členskými státy panuje shoda ohledně důležitosti dalšího posílení nezávislosti médií, plurality a také ochrany novinářů.

Snižování rozdílů v příjmech žen a mužů jako jedna z priorit

Jaké změny by měly přinést právě vyjednávané směrnice o transparentnosti platů a genderovém násilí? Jak plánuje Česká republika prosazovat práva žen především s ohledem na tyto dvě směrnice?

Návrh směrnice o transparentnosti odměňování reaguje na skutečnost, že v Evropě přetrvávají vysoké rozdíly v příjmech žen a mužů. Ženy v EU vydělávají v průměru o 14 % méně než muži, a to i přes to, že právo žen a mužů na rovnou odměnu za práci stejné hodnoty bylo zakotveno již v roce 1957 v Římské smlouvě. Směrnice směřuje k posílení vymahatelnosti tohoto práva. Zejména zavádí právo zaměstnanců na informace o průměrné mzdě na

Logo českého předsednictví [2]

EU2022.CZ

České předsednictví
v Radě Evropské unie

srovnatelné pozici u svého zaměstnavatele. Zavádí také povinnost velkých zaměstnavatelů informovat o rozdílu v průměrných mzdách žen a mužů.

Směrnice se momentálně nachází ve fázi dialogů. To znamená, že CZ PRES hledá kompromis mezi návrhem Evropské komise, mandátem Rady EU a stanoviskem Evropského parlamentu (EP). Pozměňovací návrhy EP jsou v řadě ohledů příliš ambiciózní a rozšiřují působnost směrnice. Snížování rozdílů v příjmech žen a mužů patří k prioritám našeho předsednictví a budeme se snažit vyjednávání této směrnice co nejvíce posunout.

Návrh směrnice o potírání násilí na ženách a domácího násilí pak obsahuje komplexní úpravu prevence těchto forem násilí a pomoci jeho obětem. Návrh byl Evropskou komisí představen letos v březnu a jednání jsou teprve v počáteční fázi. Směrnice kromě trestněprávní roviny upravuje i oblast podpůrných služeb pro oběti, oblast prevence či přeshraniční spolupráce.

Jde tedy o velmi komplexní a rozsáhlou směrnici a některé státy vůči ní mají výhrady. CZ PRES bude ve vyjednávání směrnice o potírání násilí na ženách a domácího násilí pokračovat, dosáhnout shody na úrovni Rady EU však bude velmi složité.

Právní stát a hodnoty s ním spojené musí být tématem, které nás spojuje a nikoliv rozděluje

Má Česká republika nějaké plány ohledně upevnění monitorování a dodržování právního státu (*rule of law*) v zemích EU?

Česká republika si zcela uvědomuje, že právní stát představuje nedílnou součást našeho evropského společenství. Právní stát a hodnoty s ním spojené, vyjádřené v článku 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU), musí být tématem, které nás spojuje a nikoliv rozděluje. To se bude odrážet i během probíhajícího českého předsednictví, kdy ČR bude působit jako tzv. honest broker – nestranný zprostředkovatel usilující o dosažení smírného řešení se všemi dotčenými stranami.

EU v současnosti disponuje několika nástroji a mechanismy sledujícími cíl v podobě ochrany zásad právního státu. S těmito nástroji musíme nakládat smysluplným a koordinovaným způsobem. ČR bude během svého předsednictví pokračovat v ři

zeních dle čl. 7 SEU, která jsou v současné době vedena s Polskem a Maďarskem, a zařadit tyto body na jednání Rady.

Procedurou podle čl. 7 SEU se ovšem spektrum nástrojů určených na ochranu právního státu nevyčerpává. V červenci 2022 byla zveřejněna třetí zpráva Evropské komise o stavu právního státu v členských zemích EU. ČR pokládá tento mechanismus za velmi přínosný nástroj a během svého předsednictví vyvine náležitě úsilí směrem k pokračování stávajícího směru debaty ohledně tohoto mechanismu. Konkrétně během CZ PRES proběhnou dvě diskuze na Radě, které bude ČR moderovat. První z diskuzí bude mít horizontální charakter a jejím obsahem budou obecné trendy v oblasti právního státu v EU. Následovat bude specifická diskuze zaměřující se na pět členských států dle protokolárního pořadí.

Dalším z klíčových nástrojů týkajících se právního státu je nařízení o obecném režimu podmíněnosti na ochranu rozpočtu Unie. To, jak název napovídá, podmiňuje čerpání unijních finančních prostředků dodržováním zásad právního státu. Procedura byla historicky poprvé spuštěna vůči Maďarsku letos v dubnu. Aktuálně Evropská komise zpracovává

Rada EU nedávno schválila Závěry o ochraně bezpečnosti novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků [3]

reakci na dopis, kterým Maďarsko odpovědělo na její výtky. S ohledem na to, že jde o historicky první případ, nelze zatím předvídat časový harmonogram, a tedy ani to, zda těžištěm řízení bude období českého předsednictví.

Chystá se Česká republika věnovat oblasti vyšetřování válečných a jiných zločinů, které jsou páchany na Ukrajině? Jak lze ze strany EU podporovat mezinárodní vyšetřování a jak vnitrostátní v jednotlivých státech?

Koordinace justiční reakce EU na ruskou agresi vůči Ukrajině je jednou z klíčových priorit v oblasti justice, které se ČR bude věnovat v průběhu celého CZ PRES. Otázka shromažďování veškerých dostupných důkazů a jejich uchovávání nepochybně představuje jedno ze zcela klíčových témat justiční reakce na zločiny ruských okupantů spáchané na ukrajinské půdě. Aby bylo zajištěno, že žádný z těchto zločinů neunikne spravedlnosti, je nezbytné vyvinout maximální úsilí při shromažďování a uchovávání všech dostupných důkazů, kdy CZ PRES podpoří koordinaci veškerých postupů při shromažďování důkazů na národní, evropské i mezinárodní úrovni.

Tématu shromažďování a uchovávání důkazů trestných činů spáchaných v souvislosti s ruskou agresi na Ukrajině se věnovala již diskuze ministrů spravedlnosti v průběhu neformálního jednání Rady pro spravedlnost a vnitřní věci v Praze v polovině července, také za účasti zástupce Eurojustu, žalobce Mezinárodního trestního soudu v Haagu a ministra spravedlnosti Ukrajiny Denise Maliusky.

Policie ČR rovněž zahájila prověřování válečných zločinů spáchaných v souvislosti s invází Ruské federace na Ukrajinu. Hlavním cílem tohoto prověřování je shromáždění informací využitelných jako důkazy v trestním řízení. Takové informace mohou poskytnout zejména uprchlíci z Ukrajiny, kteří aktuálně pobývají v ČR. Dozor nad prověřováním a vyšetřováním byl svěřen vrchnímu státnímu zastupitelství tak, aby byla zajištěna dostatečná specializace při jeho výkonu.

Evropská komise předložila na konci dubna návrh revize nařízení o shromažďování, uchovávání a analýze důkazů souvisejících s genocidou, zločiny proti lidskosti a válečnými zločiny v Eurojustu. Cílem je umožnit Eurojustu shromažďovat, uchovávat a analyzovat důkazy týkající se nejzávažnějších me-

zinárodních zločinů a v případě potřeby umožnit jejich výměnu nebo je jinak zpřístupnit příslušným vnitrostátním i mezinárodním justičním orgánům.

Role Eurojustu je důležitá vzhledem k rozsahu událostí, které se dějí na Ukrajině, a obrovskému množství důkazů, které je třeba uložit a uchovávat. Zároveň text nařízení umožňuje vytvoření dočasného automatizovaného zařízení, kde je možné tyto informace ukládat, mimo systém řízení případů, který toto nyní neumožňuje. Další změnou je možnost zasílat Eurojustu ve vztahu k těmto trestným činům i video a audiozáznamy. Vzhledem k naléhavosti situace byl návrh přijat ve zrychlené proceduře a vstoupil v platnost dne 1. června 2022.

Fotografie

- [1] Předsdkyně Evropské komise a předseda vlády ČR. 1Z6_4969, autor, autor: EU2022_CZ, 1. červenec 2022, zdroj: Flickr
- [2] Logo českého předsednictví. EU22CZ logo CZ horizontální, autor: EU2022_CZ, 15. červen 2022, zdroj: Flickr.
- [3] Rada EU nedávno schválila Závěry o ochraně bezpečnosti novinářů a pracovníků sdělovacích prostředků. COP 16 journalists, autor: UNClimatechange, 29. listopad 2010, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0.
- [4] Jednou z priorit CZ PRES je také snižování rozdílů v příjmech žen a mužů. autor: succo, 13. červen 2016, zdroj: Pixabay, CC0.

Jednou z priorit CZ PRES je také snižování rozdílů v příjmech žen a mužů [4]

Závěry jednání lidskoprávních smluvních orgánů v Ženevě za první polovinu roku 2022

Marie Gavendová

V červnu a červenci proběhlo v Ženevě zasedání Rady OSN pro lidská práva, která se zabývala lidskoprávní situací na Ukrajině, Krymu a v Sevastopolu. Rada také řešila, jaká opatření by se měla přijmout v souvislosti s globálním oteplováním.

Lidskoprávní výbory OSN jsou expertní orgány zřízené mezinárodními smlouvami OSN o lidských právech. Jejich činnost spočívá v monitoringu lidskoprávní situace ve státech, které k dané smlouvě přistoupily, a ve vydávání tzv. závěrečných doporučení pro vlády smluvních států. Většina výborů může rovněž přijímat stížnosti jednotlivců na porušení lidských práv.

Jak konflikt mezi Izraelem a Palestinou ovlivňuje běžné občany?

Výbor pro lidská práva, který posuzuje, zda státy plní své závazky vyplývající z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, zasedal ve sledovaném období dvakrát. Na svém březnovém zasedání se věnoval periodickým zprávám z pěti zemí a projednal 16 individuálních stížností. Na červencovém zasedání se zabýval zprávami ze šesti zemí, mimo jiné i z Izraele.

Podle výboru v Izraeli dochází k diskriminaci, což se projevuje už například zněním ústavních zákonů. Podle *Základního zákona: Izrael – národní stát židovského lidu* je právo na sebeurčení „jedinečným právem židovského národa“, hebrejščina je státní jazyk, zatímco arabština je degradována na jazyk se „zvláštním postavením“ a rozvoj židovského osídlení je považován za „národní hodnotu“.

Izrael přijal kroky zaměřené na podporu zastoupení arabského obyvatelstva a žen ve státní správě a zastoupení žen v politických stranách. Schválil například zákon, který poskytuje dodatečné finanční prostředky ve výši 15 % kandidujícím politickým stranám, ve kterých alespoň jednu třetinu členů

Hajdar Abádí, bývalý premiér Iráku, v roce 2017 vyhlásil vítězství nad ISIL [1]

tvoří ženy. I přes přijatá opatření je ovšem reprezentace těchto skupin nedostatečná. Izrael by proto měl přezkoumat a změnit základní zákon a zvýšit úsilí o dosažení spravedlivého zastoupení.

Mezi Izraelem a Západním břehem Jordánu je vybudovaná separační zeď. O její výstavbě rozhodl izraelský kabinet po dlouhé řadě útoků, které Palestinci páchali na Izraelcích, a jejím cílem mělo být zabránit Palestincům bez povolení vstoupit do Izraele. Zřízení bariéry však mělo sloužit i k umístění izraelských osad, čímž byl položen základ pro faktickou anexi.

Do roku 2017 bylo na Západním břehu Jordánu založeno více než 200 izraelských osad a žilo v nich před 620 000 Izraelců. Izrael Palestincům část půdy vyvlastnil, na některých místech staví zátaras nebo kontrolní stanoviště. Přestože izraelský nejvyšší soud rozhodl, že zákon, který umožňuje zpětně povolit již postavenou nemovitost, je protiústavní,

v izraelském právním řádu zůstávají další mechanismy, které tuto praktiku umožňují. Osady mají negativní vliv na lidská práva Palestinců, zejména na svobodu pohybu a shromažďování. Je jim také odepřen přístup k přírodním zdrojům.

V posledních letech došlo k výraznému nárůstu počtu a závažnosti násilných incidentů. Do událostí se zapojují i izraelské bezpečnostní složky a pachatelé jsou zřídka odsouzeni. Izraelské síly také nadměrně používají smrtící sílu proti Palestincům, a to obzvláště při zásazích na demonstracích. V roce 2018 a 2019 byly v pásmu Gazy pořádány protesty, které požadovaly ukončení izraelské blokády a návrat vysídlených Palestinců na území dnešního Izraele. Bylo během nich zastřeleno 183 osob.

Výbor Izraeli doporučil, aby zastavil výstavbu osad, ukončil vyvlastňování soukromé půdy ve vlastnictví Palestinců a podnikl kroky k odstranění separační zdi. Dále by měl Izrael zintenzivnit úsilí o prevenci a potírání násilí páchaného na Palestincích a zajistit účinná vyšetřování incidentů, které se týkají nepřiměřeného použití síly ze strany izraelských bezpečnostních sil.

Izraelská osada na Západním břehu Jordánu [2]

Izraelský protiteroristický zákon obsahuje příliš široké definice pojmů „teroristická organizace“ a „teroristický čin“ a může být použit na potlačení legitimních politických nebo humanitárních činů. To dokládá například označení šesti palestinských organizací občanské společnosti za teroristické skupiny.

V protiteroristických řízeních se používají tajné důkazy, které jsou nepřístupné obviněným a jejich obhájčům, čímž je porušováno jejich právo na spravedlivý proces. Výbor také kritizuje zákon, který umožňuje odebrat trvalý pobyt na základě vágního důvodu „porušení loajality vůči Státu Izrael“. Tato pravidla byla použita k odebrání trvalého pobytu palestinským obyvatelům a obhájčům lidských práv, kteří se zasazují o jejich práva, včetně právníka Salaha Hammouriho.

Česká republika v hledáčku Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva

Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva projednal třetí periodickou zprávu týkající se České republiky. Kromě záležitostí rozebraných níže se věnoval například postavení uprchlíků, žadatelů o azyl a osob bez státní příslušnosti, rovnosti mužů a žen nebo relativně nízké minimální mzdy.

Česká republika dosáhla dílčích úspěchů v oblasti ochrany klimatu. Národní akční plán adaptace na změnu klimatu z roku 2017 obsahoval celkem 350 úkolů, přičemž podle hodnocení z roku 2019 se dařilo plnit 70 % z nich. V roce 2021 došlo k aktualizaci tohoto dokumentu a také byla přijata nová verze Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách České republiky.

Emise skleníkových plynů se mezi lety 1990 a 2018 snížily o 35,6 %, nicméně pokles se v posledních letech prakticky zastavil. Emise v ekonomice jsou mezi nejvyššími v Evropské unii a uhlíkové náročné hospodářství vystavuje obyvatelstvo znečištěnému ovzduší.

Za úspěšné opatření výbor považuje kotlíkové dotace, které by měly snížit znečištění ovzduší z lokálních topenišť výměnou starých neekologických kotlů. Do konce roku 2020 bylo schváleno 101 tisíc projektů v celkovém objemu 11,2 miliard Kč. V současnosti mohou nízkopříjmové domácnosti získat příspěvek až do výše 95 % nákladů a ostatní

domácnosti až do výše 50 %. Další programy se soustředily na zlepšení zásobování pitnou vodou, její kvalitu a úspory, obnovu přirozených funkcí krajiny a její schopnost zadržovat vodu.

Výbor České republiky doporučil, aby zvýšila úsilí o přizpůsobení se nepříznivým dopadům změny klimatu a opatření ke snížení emisí podle Pařížské dohody. Měla by také podporovat alternativní a obnovitelné zdroje energie, například restrukturalizaci uhelných regionů.

Česko v roce 2015 přijalo Strategii romské integrace, která byla v roce 2021 aktualizována. Řeší v ní mimo jiné diskriminaci Romů v kontextu vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení a zdraví. V oblasti školství například vyčlenilo finanční prostředky na pomoc a podporu romských žáků v předškolním a základním vzdělávání, jejich úspěšný přechod na střední školy a na volnočasové aktivity. Zaměřilo se také na snižování bariér v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, např. prostřednictvím sociálních stipendií.

Co se týče bydlení, Romové se potýkají s přemrštěnými cenami nebo neochotou pronajímatelů je ubytovat. Sociální pracovníci se setkali s 338 případy údajné diskriminace. V roce 2019 některé obce realizovaly programy sociálního bydlení zavádějící přístup bydlení především (*Housing First*) nebo prostupného bydlení (*Housing Ready*). V prvním případě je bydlení osobám bez domova poskytnuto rychle a bez přípravy, v druhém modelu tyto osoby postupně procházejí jednotlivými stupni od krizového ubytování až k dlouhodobému samostatnému bydlení.

V roce 2021 byl přijat zákon o odškodnění nezákonně sterilizovaných osob,^[1] což se týká především romských žen. Osobám, které se od roku 1966 do roku 2012 podrobily sterilizaci, ke které neudělily souhlas nebo na které byl působen v tomto směru nátlak, přísluší nárok na jednorázovou dávku ve výši 300 000 Kč. Ten je ale třeba uplatnit do tří let od nabytí účinnosti zákona, což výbor považuje za příliš krátkou dobu, aby byly oběti řádně informovány a mohly právo uplatnit.

I přes přijatá opatření jsou Romové nadále stigmatizováni, vystaveni chudobě a rozsáhlé diskriminaci. Výbor proto doporučil, aby se Česká republika zabývala socioekonomickými rozdíly a diskriminací, řešila stereotypy například prostřednictvím osvě-

Romská žena z Česka [3]

tových kampaní nebo podnikla kroky k zapojení zástupců Romů do tvorby a monitorování politik, které se týkají jejich práv. Měla by také zajistit účinné odškodnění obětí nucené sterilizace, poskytnout jim přiměřenou podporu včetně bezplatné právní pomoci a prodloužit lhůtu pro uplatnění nároku.

Výbor proti mučení a situace v Iráku: rány zanechané tzv. Islámským státem

Poté, co se Spojené státy v roce 2011 stáhly z Iráku, v zemi začalo stoupat napětí a Islámský stát v Sýrii a Levantě (dále jen „ISIL“) postupně nabýval na síle. Do roku 2014 ovládl třetinu země a jeho vůdce, Abú Bakr al-Bagdádí, vyhlásil Islámský stát a jmenoval se chalífou. Nastala vláda teroru. Vzestup ISIL vedl k zahraniční intervenci a Irák s podporou Spojených států a dalších aktérů získal své území zpět. Hajdar Abádí, premiér Iráku, v roce 2017 vyhlásil nad ISIL vítězství.

V reakci na terorismus byla přijata národní protiteroristická strategie na období 2021-2025 a národní politika obnovy komunit ve městech osvobozených od teroristických gangů ISIL. Byly také uspořádány semináře s bezpečnostními agenturami a vypracovány dokumenty o zneužití pandemie COVID-19 ISIL a o náboru žen do extremistických skupin.

ISIL se dopustil mnoha mezinárodních zločinů, které představují genocidu, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Patří mezi ně otroctví, únosy, vraždy, mučení, nucené práce, obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, a nábor dětských vojáků. K 1. lednu 2021 zaznamenaly vyšetřovací orgány v Kurdistánu, autonomní oblasti Kurdů v Iráku, celkem 5 170 teroristických trestných činů souvisejících s ISIL.

Během konfliktu bylo zabito nejméně 30 000 civilistů, 55 000 jich bylo zraněno a více než 3 miliony byly vysídleny. Terčem útoků se staly zejména etnicko-náboženské komunity včetně křesťanů, Turkmenů a Šabaků. ISIL se navíc snažil zcela zničit menšinu jezídů a další menšiny v oblasti Sindžáru a na Nivských pláních.

Rada ministrů vydala nařízení, které prohlásilo zločiny spáchané ISIL na některých skupinách iráckého obyvatelstva za činy genocidy. Vyšetřovací tým na podporu odpovědnosti za zločiny spáchané Islámským státem v Iráku a Levantě (*UN Investigative Team to Promote Accountability for Crimes Committed by Da'esh/ISIL*, UNITAD) pracuje na shromažďování a uchovávání důkazů a pomáhá iráckým orgánům při vyšetřování.

V roce 2014 do rukou ISIL padlo druhé největší irácké město Mosul, které se ocitlo pod jeho nadvládou až do roku 2017. Během dané doby příslušníci této teroristické organizace páchali zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, jako jsou vraždy, mučení nebo nucená zmizení. Nejvyšší soudní rada proto zřídila vyšetřovací soud, který se zabývá zločiny spáchanými ISIL v Mosulu.

Irácký trestní řád nepřipouští důkazy získané nezákonným způsobem a Irák tvrdí, že mučení není systematickou praxí ze strany státu, ale ojedinělými činy jednotlivců. Obvinění jsou před soudem dotázáni, zda byli podrobeni mučení s cílem získat přiznání, a případně jsou vyšetřeni soudním lékařem. Pokud se prokáže, že obvinění je pravdivé, stát potrestá osoby odpovědné za mučení bez ohledu na jejich hodnost nebo postavení.

I přesto výbor obdržel zprávy, podle kterých jsou mučením vynucená přiznání před soudem vznášena. Tato praxe se uplatňuje především v případech souvisejících s terorismem, a to i u dětí. Irák by proto měl tyto situace vyšetřit a rozšířit vzdělávací programy pro soudce i státní zástupce, aby dokázali účinně rozpoznat mučení a špatné zacházení. Mělo by také dojít k vypracování školicích modulů pro příslušníky donucovacích orgánů o technikách výslechu a vyšetřování bez použití nátlaku.

Mezi roky 2019 a 2020 se v Iráku odehrála série demonstrací proti korupci, vysoké nezaměstnanosti, špatným veřejným službám a zahraničním vměšováním. Některé demonstrace nabraly násilný spád a bezpečnostní složky a neidentifikované ozbrojené síly se uchýlily k použití nepřiměřené síly. Bylo zabito přes 600 lidí, tisíce lidí zraněno, došlo ke svévolnému zatýkání, zadržování v izolaci, mučení a špatnému zacházení a nuceným zmizením. Výbor zaznamenal také tvrzení o únosech, útocích a zastrasování novinářů a obránců lidských práv.

[Irácké síly v Mosulu \[4\]](#)

Výbor Iráku doporučil, aby přezkoumal vnitrostátní předpisy týkající se použití síly a zbraní a vypracoval v této oblasti jasné pokyny. Měl by uvést zákony upravující použití síly do souladu s mezinárodními standardy a zajistit školení bezpečnostních složek. Dále by měl zabezpečit, aby všichni policisté mohli být vždy identifikováni při výkonu funkce.

ISIL také spáchal zločiny, jako je sexuální násilí, únosy, sexuální otroctví, prodej na trzích s otroky, nucené sňatky, nucené těhotenství a potraty a psychické a fyzické týrání. V reakci na to Irák přijal zákon o přeživších jezídkách, jehož účelem je obnovit práva obětí a poskytnout jim odškodnění, rehabilitaci a opětovné začlenění do společnosti. Byla vypracována národní strategie reprodukčního zdraví, která zahrnuje služby zdravotní péče pro osoby, které přežily genderově podmíněné násilí.

Výbor je nicméně znepokojen pomalým prováděním zákona a nedostatkem vyčleněných finančních prostředků. Kritizuje také, že zákon neřeší status dětí počatých při znásilnění spáchaném příslušníky ISIL a že definice přeživšího nezahrnuje příslušníky některých menšinových komunit. Ačkoli byl učiněn pokrok ve vyšetřování únosů (z 5 170 případů jich bylo 2 324 uzavřeno a 3 552 osob bylo zachráněno),

přetrvávají obavy ohledně 2 719 osob, které jsou evidovány jako pohřešované.

Poznámky

- [1] Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.

Zdroje

- Amnesty International. (2020). Iraq: Protest death toll surges as security forces resume brutal repression. Získáno z <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/01/iraq-protest-death-toll-surges-as-security-forces-resume-brutal-repression/>.
- Committee against Torture. (2020). List of issues in relation to the second periodic report of Iraq, CAT/C/IRQ/Q/2. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fIRQ%2fQ%2f2&Lang=en.
- Committee against Torture. (2022). Concluding observations on the second periodic report of Iraq, CAT/C/IRQ/CO/2. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fIRQ%2fCO%2f2&Lang=en.
- Committee against Torture. (2022). Replies of Iraq to the list of issues in relation to its second periodic report, CAT/C/IRQ/RQ/2. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fIRQ%2fRQ%2f2&Lang=en.
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2020). List of issues in relation to the third periodic report of Czechia, E/C.12/CZE/Q/3. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_la

Jezídové, etnicko-náboženská menšina v Iráku [5]

youts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fCZE%2fQ%2f3&Lang=en.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2021).

Replies of Czechia to the list of issues in relation to its third periodic report, E/C.12/CZE/RQ/3. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fCZE%2fQ%2f3&Lang=en.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2022).

Concluding observations on the third periodic report of Czechia, E/C.12/CZE/CO/3. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fCZE%2fCO%2f3&Lang=en.

Hamasaeed, S., Nada, G. (2020). Iraq Timeline: Since the 2003 War. Získáno z <https://www.usip.org/iraq-timeline-2003-war>.

How the battle for Mosul unfolded. (2017, červenec 10). British Broadcasting Corporation. Získáno z <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-37702442>.

Human Rights Committee. (2019). Fifth periodic report submitted by Israel under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, due in 2019, CCPR/C/ISR/5. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fISR%2f5&Lang=en.

Human Rights Committee. (2022). Concluding observations on the fifth periodic report of Israel, CCPR/C/ISR/CO/5. Získáno z https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fISR%2fCO%2f5&Lang=en.

ISIL committed war crimes at Mosul prison, UN investigation finds. (2021, leden 3). Al Jazeera. Získáno z <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/3/isil-committed-war-crimes-at-mosul-prison-un-investigation-finds>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Housing First v ČR. Získáno z <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/housing-first-v-cr>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Prostupné bydlení. Získáno z <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydleni>.

Ministerstvo životního prostředí. Národní akční plán adaptace na změnu klimatu. Získáno z https://www.mzp.cz/cz/narodni_akcni_plan_zmena_klimatu.

Ministerstvo životního prostředí. Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR. Získáno z https://www.mzp.cz/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie.

Ministerstvo životního prostředí. (2020). Zpráva o životním prostředí České republiky. Získáno z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211115-Vlada-schvalila-Zpravu-o-zivotnim-prostredi-za-rok-2020/\\$FILE/Zprava_o_zp2020.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20211115-Vlada-schvalila-Zpravu-o-zivotnim-prostredi-za-rok-2020/$FILE/Zprava_o_zp2020.pdf).

Ministerstvo životního prostředí. (2021). Minimanuál na kotlíkové dotace 2021 – 2022. Získáno z https://www.mzp.cz/cz/news_20210726-Minimanual-na-kotlikove-dotace-2021-2022.

The Iraq protests explained in 100 and 500 words. (2019, leden 2). British Broadcasting Corporation. Získáno z <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50595212>.

The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories. (2017). Settlements. Získáno z <https://www.btsel-em.org/settlements>.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2019). Approaching the first anniversary of the “Great March of Return” protests in Gaza. Získáno z <https://www.ochaopt.org/content/approaching-first-anniversary-great-march-return-protests-gaza>.

United Nations. (2021). Yazidi Women Survivors Law Ensuring Effective Reparations Program in Iraq. Získáno z <https://media.un.org/en/asset/k1z/k1zpq12qc>.

Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů.

Fotografie

[1] Hajdar Abádí, bývalý premiér Iráku, v roce 2017 vyhlásil vítězství nad ISIL. Counter-ISIL Coalition Small Group Meeting, autor: Foreign, Commonwealth & Development Office, 22. leden 2015, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[2] Izraelská osada na Západním břehu Jordánu. Maale Adumim 7335, 29. leden 2012, autor: 17W, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.

[3] Romská žena z Česka. Romany granny, autor: Anglos, srpen 2004, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 / CC BY-SA 2.5 / CC BY-SA 2.0 / CC BY-SA 1.0.

[4] Irácké síly v Mosulu. ISOF APC on the street of Mosul, Northern Iraq, Western Asia. 16 November, 2016, autor: Mstyslav Chernov, 16. listopad 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

[5] Jezídové, etnicko-náboženská menšina v Iráku. A Yazidi ceremony called Tawwaf in the town of Baashiqa in Iraq, autor: Ammar Doghat, 16. srpen 2016, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

[6] Palác národů v Ženevě. Palais des Nations unies, à Genève, autor: Groov3, 25. červen 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC0 1.0.

Palác národů v Ženevě [6]

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Na zločiny v Kosovu se nezapomnělo: novinky od Kosovských zvláštních senátů

Matyáš Dvořák

Kosovské zvláštní senáty vznikly v roce 2017 a jejich posláním je soudit zločiny spáchané během války v Kosovu na přelomu tisíciletí. Po pěti letech existence zvláštních senátů byl letos vynesena první rozsudek, přičemž bude následovat odvolání. Kromě toho probíhají před senáty případy další, přičemž ve dvou z nich došlo v uplynulých měsících k významným posunům.

Válka v Kosovu

Historie Kosova je předmětem dlouhodobých sporů. Pro Srby se jedná o posvátné místo, kde ve 13. století sídlil pravoslavný patriarcha a také zde došlo k pro Srby památné a dodnes připomínané bitvě na Kosově poli, v jejímž důsledku bylo Kosovo připojeno k Osmanské říši a začali jej osídlovat Albánci.

Po rozpadu Jugoslávie zůstalo Kosovo součástí Srbska v rámci Svazové republiky Jugoslávie, což byla federace Srbska a Černé Hory. Od 80. let zde sílily nacionalistické tendence a útoky na obou stranách, byla založena Kosovská osvobozenecská armáda (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*, UÇK) a nakonec zde začala válka, během které docházelo k etnickým čistkám a vyhánění obyvatelstva.

Válka trvala do roku 1999, kdy „humanitární“ bombardování Srbska jednotkami NATO přinutilo jugoslávského prezidenta Miloševiče k jednání, jehož výsledkem byla dohoda, po které se jugoslávská armáda stáhla z Kosova a na jeho území vstoupil mezinárodní mírový kontingent.

Kosovské zvláštní senáty

První podnět pro vznik soudního tělesa, které by se zabývalo zločiny spáchanými na území Kosova, přišel v roce 2011 po zveřejnění zprávy Rady Ev-

Bývalý kosovský prezident Thaci je jedním z obviněných u Kosovských zvláštních senátů [1]

ropy, která se týkala nelidského zacházení a nedovoleného obchodování s lidskými orgány v Kosovu mezi lety 1998 a 2000.

V reakci na tuto zprávu zřídila Evropská unie speciální vyšetřovací jednotku, která se měla zabývat obviněními v této zprávě a dalšími zločiny s nimi souvisejícími. Po třech letech působení jednotka oznámila, že má dostatek důkazů, že zločiny byly spáchaný. Ovšem chyběla instituce, která by měla pravomoc tyto zločiny soudit.

Nakonec byla uzavřena dohoda mezi EU a Kosovem, podle které bude založena speciální soudní instituce, jejíž soudci budou pouze mezinárodní, ale bude součástí kosovského soudního systému. Každá instance kosovského soudního systému (soud 1. stupně, odvolací soud, nejvyšší soud a ústavní

soud) má u senátů příslušnou komoru. Senáty se řídí kosovským právem, mezinárodním obyčejovým právem a mezinárodním právem v oblasti lidských práv.

Kromě Kosova a EU přispívají na činnost senátů také Kanada, Norsko, Švýcarsko, Turecko a USA, jejichž státní příslušníci jsou také soudci. Senáty sídlí v Haagu v Nizozemsku.

V současné době probíhají u senátů čtyři případy, přičemž u jednoho došlo k vynesení prvoinstančního rozsudku, zde je nutno podotknout, že se nejedná o trestné činy pro které byly senáty primárně zřízeny, tj. válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, nýbrž o maření výkonu spravedlnosti. Další je ve fázi hlavního líčení a zbývající dva jsou ve fázi přípravného řízení.

Hysni Gucati & Nasim Haradinaj

Případ Gucatiho a Haradinaje je prvním případem před senáty, ve kterém došlo k vynesení prvoinstančního rozsudku (viz Bulletin červen 2022, s. 13). Gucati zastával pozici předsedy Sdružení veteránů UÇK a Haradinaj byl místopředsedu. Oba byli

Příslušníci Kosovské osvobozené armády (UÇK) [2]

usvědčeni z uspořádání tří tiskových konferencí v září 2020, na kterých zveřejnili tajné dokumenty pocházející od zvláštních senátů, kde pravděpodobně došlo k úniku informací.

Tyto dokumenty se týkaly jak svědků zvláštních senátů, tak svědků vyšetřovací jednotky zřízené EU, jejich výpovědí, bydlišť a dalších osobních údajů, či údajného návrhu obžaloby pěti osob. Během konferencí Gucati a Haradinaj přesvědčovali přítomné, aby si dokumenty kopírovali, fotili či natáčeli a rozšiřovali. Svědky označovali za lháře, špiony a zrádce. Po každé konferenci vydaly zvláštní senáty příkaz k zadržení materiálů, což se podařilo, a bylo potvrzeno, že opravdu pochází od senátů.

V důsledku zveřejnění byla ohrožena bezpečnost svědků, jejich soukromí, pověst a začali být rovněž zastrášováni.

Oba odsouzení byli zadrženi již v září 2020. Během prvního slyšení Gucati odmítl všechna obvinění a Haradinaj se k nim nevyjádřil, tudíž na něj bylo pohlíženo, jako by všechna obvinění odmítl. Hlavní líčení bylo zahájeno v říjnu 2021 a skončilo v únoru 2022. V květnu došlo k vynesení rozsudku.

Oba muži byli odsouzeni ke čtyřem a půl letům vězení a každý z nich k pokutě 100 euro. Byli odsouzeni za trestné činy proti veřejnému pořádku a za trestné činy proti výkonu spravedlnosti a veřejné správy, což nejsou činy, pro jejichž souzení byly senáty primárně zřízeny. Oba se proti rozsudkům odvolali a nyní se připravuje odvolací řízení.

Salih Mustafa

Salih Mustafa přezdívaný též „velitel Cali“ byl velitelem speciální jednotky BIA, která působila v rámci UÇK. Mustafa je obviněn ze čtyř válečných zločinů – svévolného zadržení, mučení, vraždy a krutého a nelidského zacházení. Těchto zločinů se měl Mustafa dopustit v rámci zadržovacího zařízení Zllash. V tomto zařízení Mustafa vedl zde působící členy UÇK, přičemž se společně s nimi na zločinech podílel, a také nezavedl žádná opatření, která by jim zamezila.

Vězni zde byli drženi bez právního důvodu a nebyl jim oznámen důvod jejich zadržení. Docházelo zde k bití různými předměty, mučení elektrickým proudem, vyhrožování, ponižování a dalším formám psychického i fyzického nátlaku. V jednom případě byl vězeň pravděpodobně členy UÇK zavražděn, nebo na následky mučení zemřel.

Mustafa byl senátům vydán v roce 2020 a během prvního slyšení odmítl všechna proti němu vznesená obvinění. Po přípravném řízení byl případ předán senátu, jehož členem je český soudce Vladimír Mikula. Hlavní líčení bylo zahájeno v září 2021 a veškeré dokazování skončilo v červnu 2022. V polovině září proběhly závěrečné řeči prokurátorů a obhajoby. Prokuratura požaduje uznání viny ve všech bodech obžaloby a trest 35 let vězení. Oproti tomu obhajoba usiluje o zproštění ve všech bodech obžaloby.

Nyní se čeká na rozhodnutí Kosovských zvláštních senátů. Rozsudek, který bude nad Mustafou vynesen bude prvním, který se bude týkat zločinů, pro něž byly senáty vytvořeny.

Pjetër Shala

Pjetër Shala přezdívaný též „Ujku“ (vlk) byl členem vojenské policie UÇK. Shala je stejně jako Mustafa obviněn z válečných zločinů svévolného zadržení,

mučení, vraždy a krutého a nelidského zacházení, kterých se měl dopustit společně s dalšími členy UÇK v továrně na železo ve městě Kukës.

Vězni, které UÇK podezřívala z podpory Srbska, zde byli svévolně drženi bez právního důvodu, spoutáni či svázáni. Byli pravidelně bití různými předměty a nebyla jim poskytována adekvátní lékařská ani jiná péče. Shala údajně neudělal nic pro zlepšení situace vězňů či pro ukončení mučení.

Zatykač na Shalu byl vydán v roce 2020. V roce 2021 byl Shala zadržen v Belgii a vydán senátům. Během svého prvního vystoupení před senáty v dubnu 2021 odmítl veškerá proti němu vznesená obvinění.

Během následujících slyšení soud vyhověl obhajobě, která požadovala konkrétnější podobu obžaloby ohledně účasti Shaly na zločinech. Úřad prokurátora tedy žalobu přepracoval. Na základě této přepracované žaloby byly body obžaloby v přípravném řízení schváleny jako důvodné a v polovině září byl spis předán soudnímu senátu, který povede hlavní líčení.

Znak UÇK, jejíž velitelé jsou nyní souzeni zvláštními senáty [3]

Výhled do budoucna

Kromě výše zmíněných případů probíhá u senátů ještě případ Hashim Thaçi et al., ve kterém je obviněný bývalý prezident Kosova Hashim Thaçi a s ním tři vysoce postavení představitelé UÇK. Všichni jsou obviněni z šesti zločinů proti lidskosti a čtyř válečných zločinů. V tomto případě probíhá přípravné řízení, ve kterém nyní prokurátor připravuje upravenou verzi žaloby, kterou měl předložit do konce září 2022. Poté bude o důvodnosti podezření rozhodovat soud.

I přesto, že jsou zločiny řešeny po více než dvaceti letech od jejich spáchání, je třeba hodnotit kladně, že senáty navázaly na již zaniklý Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a věnují se zločinům, které zůstaly mimo jurisdikci původního tribunálu. Oběti kosovské části krvavých balkánských válek tak nezůstanou zapomenuty.

Zdroje

Kašpar M. Úder na Jugoslávii zastavil genocidu v Kosovu. Zeman ho tehdy sám schválil, dnes lituje. ČT 24. 23. 3. 2019. Získáno z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2761238-uder-na-jugoslavii-zastavil-genocidu-v-kosovu-zeman-ho-tehdy-sam-schvalil-dnes-lituje>.

Památník Miloše Obiliče, představitele Srbů v památné bitvě na Kosově poli, v Kosovu [4]

Kosovské zvláštní senáty. Background. Získáno z: <https://www.scp-ks.org/en/background>.

Kosovské zvláštní senáty. 2022. Case Information Sheet Specialist Prosecutor v. Hashim Thaçi, Kadri Veseli, Rexhep Selimi and Jakup Krasniqi (Case No. KSC-BC-2020-06). Haag. Získáno z: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/cis_thaci_et_al-en.pdf.

Kosovské zvláštní senáty. 2022. Case Information Sheet Specialist Prosecutor v. Hysni Gucati & Nasim Haradinaj (Case No. KSC-BC-2020-07). Haag. Získáno z: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/cis_gucati_haradinaj-en.pdf.

Kosovské zvláštní senáty. 2022. Case Information Sheet Specialist Prosecutor v. Pjetër Shala (Case No. KSC-BC-2020-04). Haag. Získáno z: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/cis_shala-en.pdf.

Kosovské zvláštní senáty. 2022. Case Information Sheet Specialist Prosecutor v. Salih Mustafa (Case No. KSC-BC-2020-05). Haag. https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/cis_mustafa-en.pdf.

Kosovské zvláštní senáty. 2022. Live update. Získáno z: <https://www.scp-ks.org/en/live-update>.

Kosovské zvláštní senáty. 2021. Lesser Redacted Indictment for HYSNI GUCATI & NASIM HARADINAJ. Haag. Získáno z: https://repository.scp-ks.org/details.php?doc_id=091ec6e980a-208b8&doc_type=stl_filing&lang=eng.

Kosovské zvláštní senáty. 2021. Public Redacted Version of 'ANNEX 1 to Submission of Corrected Indictment', KSCBC-2020-04/F00098/A01, dated 1 November 2021. Haag. Získáno z: https://repository.scp-ks.org/details.php?doc_id=091ec6e980a6adee&doc_type=stl_filing_annex&lang=eng.

Kosovské zvláštní senáty. 2020. Public Redacted Version of Indictment for SALIH MUSTAFA. Haag. Získáno z: https://repository.scp-ks.org/details.php?doc_id=091ec6e980355582&doc_type=stl_filing_annex&lang=eng.

Rada Evropy. 2011. Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo. Získáno z: <https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/coe.pdf>.

Fotografie

- [1] Bývalý kosovský prezident Thaçi je jedním z obviněných u Kosovských zvláštních senátů. Hashim Thaci 2020, autor: 11VSH, 4. duben 2020, zdroj: Wikimedia commons, CC BY-SA 4.0.
- [2] Příslušníci Kosovské osvobozené armády (UÇK). UCK or KLA (Kosovo Liberation Army) as translated in english, stand in formation to turn over weapons to Marines from the 26th MEU in the village of Zegra, Kosovo. The Marines and sailors of the 26th Marine Expeditionary Unit (MEU) are helping to enforce the implementation of the military technical agreement and to provide peace and stability to Kosovo during Operation JOINT GUARDIAN, autor: SGT Craig J. Shell, Usmc, 30. červen 1999, zdroj: NARA & DVIDS PUBLIC DOMAIN ARCHIVE, Public Domain Mark.
- [3] Znak UÇK, jejíž velitelé jsou nyní souzeni zvláštními senáty. Uniform and Badge of Kosovo Liberation Army (UCK) - Military Museum - Belgrade - Serbia, autor: Adam Jones, 16. listopad 2014, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.
- [4] Památník Miloše Obiliče, představitele Srbů v památné bitvě na Kosově poli, v Kosovu. Monument of Miloš Obilić, Gračanica, autor: Sadko, Wikipedia, 3. prosinec 2021, zdroj: Wikimedia commons, CC BY-SA 4.0.

Vnitřní problémy předčasně ukončují soudní činnost: vývoj u Mimořádných senátů soudů v Kambodži

Adam Crhák

Totalitní režim tzv. Rudých Khmerů v Kambodži mezi lety 1975 a 1979 si vyžádal 1,5 – 2 miliony obětí. Příslušníci národnostních, etnických a náboženských menšin, ale i jiné osoby nevyhovující komunistickému režimu byli vězněni, mučeni a hromadně vražděni v rámci státní politiky genocidy.

V roce 1997 požádala sama kambodžská vláda OSN o sestavení mezinárodního trestního tribunálu s jurisdikcí nad strůjci genocidy, nicméně po dlouhých vyjednáváních se senáty podařilo sestavit až v průběhu roku 2006. I přes více než 15letou činnost senátů se však zatím podařilo odsoudit jen tři vrchní představitele bývalého režimu, přičemž jeden odsouzený zemřel již v průběhu odvolacího řízení.

Vyšetřování zločinů podle mezinárodního práva v problémech

O peripetiích vyšetřování Rudých Khmérů ze strany Mimořádných senátů (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia*, dále jen ECCC) jsme podrobněji psali již dříve (naposledy viz Bulletin červen 2021, s. 10). Stručně řečeno, na vině problémů je specifické složení ECCC. To představuje překážku, která celý proces s Rudými Khméry, dnes již ve značně pokročilém věku, komplikuje.

Smíšený trestní tribunál je složen z vnitrostátních i mezinárodních žalobců a soudců, kteří potřebují dojít k určité míře konsensu v různých stadiích trestního řízení. Mezinárodní zastoupení však často naráží na odmítavá stanoviska kambodžských představitelů, kteří mají v jednotlivých senátech většinu, a velmi často rozhodují na základě přání kambodžské vlády.

Poslední otevřený případ

Nefunkčnost smíšeného modelu s převahou národních představitelů se projevila i v případě označo-

Khieu Samphan se odvolal proti odsuzujícímu rozsudku [1]

vaném jako 003 s bývalým vysoce postaveným vojenským činitelem a velitelem námořnictva Measem Muthem. Ten byl podezřelý ze zločinu genocidy a zločinů proti lidskosti spočívajících ve vraždách, mučení a nezákonného věznění příslušníků vietnamské národnosti. Dvojice tzv. vyšetřujících soudců se však neshodla na jeho závěrech. Zatímco mezinárodní vyšetřující soudce požádal o obžalobu Mease Mutha, jeho národní kolega došel k závěru, že obžaloba by měla být zamítnuta pro nedostatek osobní jurisdikce, jelikož obviněný se nedá označit za vrchního představitele Rudých Khmérů.

Nejasnosti vyvolané nekonkrétní povahou vnitřního fungování soudu a protichůdnými stanovisky jednotlivých soudců se pokusil rozetnout mezinárodní žalobce podáním žádosti o zahájení soudního řízení. Nejvyšší senát (*The Supreme Court Chamber*) nicméně ke konci minulého roku rozhodl o zamít-

nutí žádosti pro neexistenci pravomocného a vykonatelného obvinění a případ uzavřel.

Ao An a Yim Tith

Obdobným způsobem byly uzavřeny další dva dlouhodobě blokové případy, totiž s vlivnými představiteli bývalého režimu Ao Anem a Yim Tithem, kteří měli zastávat funkce s výkonnou pravomocí nad prováděním genocidy a dalších zločinů. I jejich případy byly uzavřeny bez meritorního rozhodnutí o obžalobě z důvodu neshody mezi mezinárodním a národním vyšetřujícím soudcem. První v roce 2020, druhý začátkem tohoto roku.

Je důležité zmínit, že uzavření těchto případů není soudem schválený důkaz nevinny podezřelých. Nejvyšší senát neučinil žádné rozhodnutí o jejich vině a nevině. Zamítnutí žádosti pouze znamená, že před ECCC neproběhne žádný proces, který by soudně určil jejich trestní odpovědnost. Jelikož však nebylo o případech věcně rozhodnuto, teoreticky nic nebrání jejich opětovnému otevření, jakkoliv se to v současné době zdá nepravděpodobné.

Jedná se vůbec o úspěch?

S uzavřením posledních vyšetřovaných případů se existence ECCC přirozeně chýlí ke konci. Posledním nutným krokem soudu bylo veřejné vyhlášení odvolacího rozsudku v případě pod číslem 002 s Khieu Samphanem, ke kterému došlo 22. září. Soud v něm potvrdil odsouzení jednoho ze seniorních představitelů Rudých Khmérů za genocidu, zločiny proti lidskosti a závažné porušení Ženevských úmluv. K permanentnímu ukončení činnosti ECCC by podle některých zdrojů mělo dojít ke konci letošního roku, nicméně samotnou institucí zatím nebylo vydáno oficiální oznámení.

Otázkou zůstává, nakolik byla tato mezinárodní instituce úspěšná. Výsledkem 15leté činnosti a se souhrnnými náklady ve stovkách milionů dolarů bylo dosaženo pouhých dvou pravomocně odsuzujících rozsudků, za což se senáty staly terčem mezinárodní kritiky. Důvodů neakceschopnosti ECCC je celá řada, situaci určitě neprospěl ani vliv kambodžského premiéra Hun Sena, který sám sdílí minulost s Rudými Khmery.

Muzeum genocidy v hlavním městě Phnom Penh [2]

Někteří experti se však vyjádřili, že existence mezinárodního trestního tribunálu donutila Kambodžu ke konfrontaci s vlastní nedořešenou minulostí a poskytla alespoň omezené zadostiučnění pozůstalým a obětem totalitního režimu.

Zatímco kambodžská garnitura je přesvědčena, že všichni představitelé zločinného režimu jsou již po smrti nebo za mřížemi, OSN usiluje o důstojné ukončení činnosti a případný přesun výkonu spravedlnosti na vnitrostátní úroveň. ECCC se dlouhodobě potýkala s nedostatkem finančních prostředků pro svou činnost, jelikož je závislá na dobrovolných příspěvcích národních států, které ale byly vzhledem k neuspokojivým výsledkům stále méně ochotné příspěvky poskytovat.

Zdroje

Mimořádné senáty soudů v Kambodži, International Co-Prosecutor's Press Release, Phnom Penh,

(<https://www.eccc.gov.kh/en/articles/international-co-prosecutors-press-release>)

Mimořádné senáty soudů v Kambodži, Pronouncement of Appeal Judgment in Case 002/02 Against KHIEU SAMPHAN, Phnom Penh,

(<https://www.eccc.gov.kh/en/articles/pronouncement-appeal-judgment-case-00202-against-khieu-samphan>)

Mimořádné senáty soudů v Kambodži, Supreme Court Chamber Terminates The Case Against AO AN before the ECCC, Phnom

Penh,

(<https://www.eccc.gov.kh/en/articles/pronouncement-appeal-judgment-case-00202-against-khieu-samphan>)

Lindsey Kennedy a Nathan Southern, Khmer Rouge Tribunal, helping Cambodians heal, nears end, Al-Jazeera, 28. 4. 2022, (<https://www.aljazeera.com/features/2022/4/28/khmer-rouge-tribunal-nears-end-in-cambodia#:~:text=After%2019%20years%2C%20hundreds%20of,who%20was%20convicted%20in%202018>)

Khmer Times, Meas Muth's genocide charges dismissed, 28. 12. 2021,

(<https://www.khmertimeskh.com/50996205/meas-muths-genocide-charges-dismissed/>)

Luke Hunt, A Final Appeal and the Khmer Rouge Tribunal Winds Down, Voa News, 21. 8. 2021,

(https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_final-appeal-and-khmer-rouge-tribunal-winds-down/6209825.html)

The Phnom Penh Post, Reports of ECCC's end prove immature, officials confirm, 26. 10. 2021,

(<https://www.phnompenhpost.com/national-kr-tribunal/reports-ecccs-end-prove-premature-officials-confirm#:~:text=In%20its%20online%20broadcast%20on,session%20of%20the%20National%20Assembly>)

Fotografie

[1] Khieu Samphan se odvolal proti odsuzujícímu rozsudku. Case 002/01 closing statements on 31 October 2013, autor: ECCC Photo/Mark Peters, 31. říjen 2013, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[2] Muzeum genocidy v hlavním městě Phnom Penh. Female victims of the Khmer Rouge, Security Prison 21 (S-21), Tuol Sleng Genocide Museum, Phnom Penh, Cambodia, autor: Paul Mannix, 9. říjen 2008, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[3] Průběh hlavního líčení před odvolacím senátem. Case 002/01 Appeal Judgement Announcement, 23 Nov 2016, autor: ECCC / Sok Heng Nhet, 23. listopad 2016, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

Průběh hlavního líčení před odvolacím senátem [3]

Aktuality sekce mezinárodní trestní spravedlnost

Dagmar Matušů

Ukrajinský soud snížil trest prvnímu odsouzenému ruskému vojákov

Odvolací soud v Kyjevě snížil na konci července 2022 trest jednadvacetiletému ruskému vojákov, který byl jako vůbec první od únorové invaze Ruské federace na Ukrajinu odsouzen ukrajinskými soudy za válečné zločiny (více viz Bulletin červen 2022, s. 13). Za zabití neozbrojeného civilisty si tak místo doživotí odpoká ve vězení 15 let.

Obhajoba Vadima Šišimarina považovala rozsudek první instance z května 2022 za nepřiměřeně přísný, neboť dle ní Šišimarin neměl v úmyslu civilistu zabít a pouze plnil rozkazy svých nadřízených, které navíc několikrát odmítl provést. Soud dle obhajoby nevzal v potaz skutečnost, že Šišimarin po celou dobu procesu spolupracoval, ke spáchání činu se přiznal a vyjádřil lítost.

Proces byl ostře sledován jako první zkouška toho, zda je možné vést spravedlivý soudní proces v průběhu probíhajícího konfliktu a zda ukrajinská justice obtojí v nelehkém úkolu stíhat tisíce případů válečných zločinů.

Ruský agent chtěl proniknout do Mezinárodního trestního soudu jako brazilský stážista

Nizozemská zpravodajská služba vydala v polovině června prohlášení, že odhalila ruského vojenského agenta, který se pod falešnou identitou pokusil proniknout k Mezinárodnímu trestnímu soudu (MTS) jako stážista z Brazílie. Cílem bylo s největší pravděpodobností získat přístup k informacím k vyšetřování zločinů podle mezinárodního práva spáchaných na území Ukrajiny, které MTS zahájil jen několik dní po vstupu ruské armády na Ukrajinu.

Sergey Vladimirovich Cherkasov, vystupující pod falešným jménem Viktor Muller Ferreira, se do Brazílie přestěhoval v roce 2010, kde se poté vydával za brazilského občana. Cherkasov vytvořil propraco-

Lidé demonstrují proti genocidě jezídů páchané tzv. Islámským státem [1]

vaný krycí příběh, který zahrnoval mnoho detailů o jeho rodinné situaci či dokonce o oblíbených místech a restauracích v Brazílii. To vše ve snaze zakrýt veškeré vazby na Rusko a zejména své zapojení do ruské tajné služby zvané GRU.[1]

Nizozemská zpravodajská služba k případu zveřejnila podrobné informace s cílem odhalit fungování ruské rozvědky a upozornit na hrozbu pro další mezinárodní instituce. Dle slov jejího šéfa se jednalo o dlouhodobou a několik let plánovanou operaci. Cherkasov byl zadržen na letišti a vyhoštěn zpět do Brazílie, kde byl vzat do vazby a je stíhán za použití zfalšovaných dokladů. Nizozemské úřady v posledních letech vyhostily více než 20 Rusů obviněných ze špionáže.

Německo vyneslo druhý rozsudek za genocidu jezídů

K pěti letům a šesti měsícům odnětí svobody odsoudil na konci července 2022 soud v Hamburku německou občanku a členku tzv. Islámského státu (IS), Jaldou A. Ta byla shledána vinnou z napomáhání ke genocidě, válečným zločinům a zločinům proti lidskosti v souvislosti se zotročením a zneužíváním mladé jezidské ženy, která byla později klí-

čovým svědkem a zároveň spolužalobkyní v řízení. Jedná se o druhé odsouzení člena IS za genocidu a zvěrstva páchaná na jezíděch v Iráku a Sýrii (více k prvnímu případu odsouzení člena IS z genocidy jezídů viz Bulletin leden-únor 2022, s. 12).

Dle zjištěných skutkových okolností odcestovala obžalovaná v roce 2014 z Německa do Sýrie, kde se provdala za několik vysoce postavených bojovníků IS, z nichž jeden v roce 2017 držel jezidskou ženu jako domácí a sexuální otrokyni. Jalda A. usnadnila manželovi týrání tím, že ženu hlídala a bránila jí v útěku. Násilí byla často přítomna a dokonce se jej i sama dopouštěla.

Přestože obžalovaná popřela svou vinu a snažila se zpochybnit věrohodnost své oběti v pozici svědkyně, soud došel k závěru, že svými činy napomáhala IS ke zničení jezidské etnicko-náboženské skupi-

ny a napomáhala tak páchání zločinu genocidy. Dle soudu je totiž „nemyslitelné“, že by obžalovaná nevěděla o pronásledování jezídů členy IS poté, co v IS žila přes tři roky a byla manželkou několika členů této skupiny. Sama navíc podporovala ideologii IS a jezidy považovala za „špinavé nevěřící“.

V Myanmaru pokračuje rozsáhlé systematické násilí a zločiny proti lidskosti

Nezávislý vyšetřovací mechanismus pro Myanmar (*Independent Investigative Mechanism for Myanmar*, IIMM) [2] vydal na začátku srpna 2022 výroční zprávu, podle které příslušníci bezpečnostních sil a ozbrojených skupin v Myanmaru nadále systematicky páchají zločiny proti lidskosti. Jedná se zejména o sexuální a trestné činy na základě pohlaví, včetně znásilnění a jiných forem sexuálního násilí,

Myanmarské ženy a děti nadále čelí násilí [2]

kteřé jsou páchany zejména na ženách a dětech. Zpráva své závěry opírá o více než 3 miliony důkazů a informací z téměř 200 zdrojů, které IIMM shromáždil za tři roky svého fungování.

Podle zprávy „*existuje dostatek indicií, že od vojenského převzetí moci v únoru 2021 byly v Myanmaru páchany zločiny v rozsahu a způsobem, který představuje rozsáhlý a systematický útok proti civilnímu obyvatelstvu.*“ Zpráva také odhaluje, že děti jsou v Myanmaru mučeny, odváděny do armády či svévolně zadržovány. Podle vedoucího IIMM Nicholase Koumjiana patří „*zločiny páchané na ženách a dětech mezi ty nejzávažnější mezinárodní zločiny, historicky však nejsou dostatečně hlášeny a vyšetřovány.*“

Ukrajina v současnosti vyšetřuje přibližně 23 tisíc případů válečných zločinů [3]

IIMM také poskytuje relevantní důkazy se souhlasem svých informačních zdrojů například Mezinárodnímu soudnímu dvoru a Mezinárodnímu trestnímu soudu, u kterých v současné době probíhají mezinárodní řízení v souvislosti se situací v Myanmaru.

Poznámky

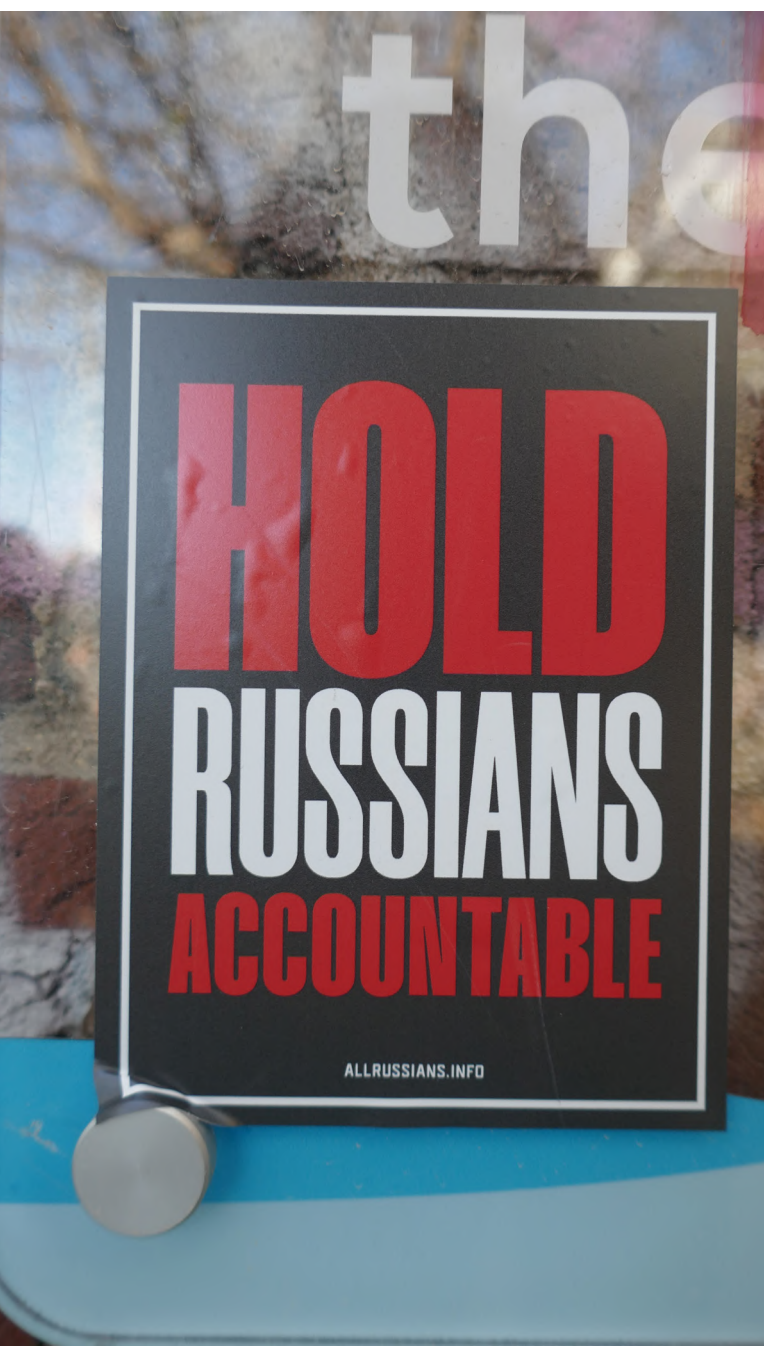
- [1] Dle důkazů shromážděných českými bezpečnostními složkami byli příslušníci ruské GRU také zapojeni do výbuchů muničních skladů ve Vrbětčích v roce 2014.
- [2] Nezávislý vyšetřovací mechanismus pro Myanmar byl zřízen Radou OSN pro lidská práva v roce 2018 s cílem shromažďovat a analyzovat důkazy o nejzávažnějších mezinárodních zločinech a dalších porušení mezinárodního práva spáchaných v Myanmaru od roku 2011.

Zdroje

- Anthony Deutsch, Netherlands says Russian spy caught seeking war crimes court internship, Reuters, 17. 6. 2022, (<https://www.reuters.com/world/europe/netherlands-says-russian-spy-caught-seeking-war-crimes-court-internship-2022-06-16/>)
- AP News, Ukrainian court lowers Russian soldier's war crimes sentence, 29. 7. 2022, (<https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-war-crimes-sentencing-1590d0aa9c36870925304fbab5cfba47>)
- Nadia's Initiative, German Court Hands Down Second Genocide Conviction Against ISIS Member, 27. 7. 2022, (<https://www.nadiainitiative.org/news/german-court-hands-down-second-genocide-conviction-against-isis-member-following-enslavement-and-abuse-of-yazidi-woman-in-syria>)
- UN News, Myanmar: Crimes against humanity committed systematically, says UN report, Human Rights, 9. 8. 2022, (<https://news.un.org/en/story/2022/08/1124302>)
- Radio Free Europe/Radio Liberty, Life Sentence Handed To Russian Soldier For Killing Ukrainian Civilian Reduced To 15 Years, RFE/RL's Ukrainian Service, 29. 7. 2022, (<https://www.rferl.org/a/ukraine-russian-soldier-sishimarin-life-sentence-reduced/31965731.html>)

Fotografie

- [1] Lidé demonstrují proti genocidě jezídů páchané tzv. Islámským státem. Yazidi Demonstration at the White House, autor: Kaitlynn Hendricks, 7. srpen 2014, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.
- [2] Myanmarští ženy a děti nadále čelí násilí. Myanmar: Urgent humanitarian needs in Rakhine State, autor: Mathias Eick EU/ECHO January 2013, 9. leden 2013, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.
- [3] Ukrajina v současnosti vyšetřuje přibližně 23 tisíc případů válečných zločinů. Hold Russians accountable, autor: duncan c, 27. březen 2022, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Tomáš Opat

EIGE: Psychické násilí na ženách je skrytým, ale vážným problémem

Anna Kačmaříková

Ačkoli se problému násilí na ženách v posledních letech dostává stále více pozornosti, nově zaváděná regulace stále cílí primárně na ochranu proti fyzickým útokům. Jak je tomu ale v případech, kdy žena trpí důsledkem psychického nátlaku? Podle zprávy Evropského institutu pro rovnost žen a mužů (EIGE) v této oblasti existuje velký prostor pro zlepšení.

Čísla jsou přitom alarmující. V celé EU se téměř polovina žen (43 %) v minulosti stala obětí psychického násilí ze strany partnera a přibližně třetina (35 %) zažila tzv. kontrolující chování.[1] Ač se může zdát, že s tím, co není na první pohled vidět, nebývají spojeny vážnější následky, opak je pravdou. Zkušenost s psychickým násilím může být spouštěčem deprese, posttraumatické stresové poruchy a v určitých případech může vést až k sebevraždě.

Chtít vidět neviditelné

Jak je tedy možné, že tak závažný fenomén je ze strany evropských zákonodárců spíše opomínán? Důvodem je nedostatečné obecné povědomí o rozšířenosti a nebezpečí psychického nátlaku. Kvůli tomuto nastavení společnosti se z otázky psychického násilí na ženách doposud nestalo politické téma.

Jde nicméně o bludný kruh - slabá nebo až nulová politická vůle totiž má za následek nedostatek finančních prostředků, které by bylo potřeba vynaložit nejen na vytvoření efektivní strategie prevence, ale také osvěty. Nedá se však předpokládat, že podnět ke změně zaručeně přijde ze strany žen – obětí. Otázka psychického násilí je totiž relativně obtížně uchopitelná jak v rámci veřejného diskurzu, tak i ve světě práva.

Katalyzátorem změn může být i občanská společnost [1]

Zbraň jménem právo a jak ji (ne)používat

Pouze čtyři členské státy (Dánsko, Irsko, Španělsko a Francie) mají zvláštní ustanovení trestního zákona pro psychické násilí. Ta potenciálním obětem poskytují alespoň nějakou míru právní jistoty. V dalších 14 zemích bývají podobné praktiky podřazovány pod skutkovou podstatu domácího násilí.

Problémem ovšem je, že i v těchto zemích při posuzování konkrétních případů stále převládá kazuistický přístup, což širší veřejnosti prakticky znemožňuje rozpoznat psychické násilí jako trestné jednání a z této skutečnosti dovodit praktické důsledky.

Další nástrahou klasifikace psychického nátlaku jako průvodního jevu domácího násilí je, že se tímto způsobem relativizuje jeho závažnost. Lze si tak představit situace, kdy se závažným případům psychického násilí nedostává pozornosti jen proto, že se s ním nepojí násilí fyzické. Aby docházelo k efektivnímu potlačování nátlakového jednání, je tak zapotřebí označit za protiprávní takové chování samo o sobě.

Zvlášť zranitelné skupiny

Podle EIGE je pak nutné věnovat zvláštní pozornost skupinám žen, které vzhledem ke stereotypnímu nastavení společnosti bývají obětmi psychického nátlaku nejčastěji. Primárně jde o ženy patřící ke komunitě LGBTQ+, ženy handicapované a ženy, které náležejí k některé z přistěhovaleckých komunit.

V nebezpečné situaci se nacházejí také matky, neboť děti mohou být často předmětem vyhrožování nebo vydírání. Jde především o situace, kdy dochází k rozpadu vztahu a partner zneužívá matčina citového rozpoložení a skutečnosti, že zájmu dítěte zpravidla přikládá vysokou váhu.

V neposlední řadě jsou jednou z nejohroženějších skupin žen uživatelky internetu, které v závislosti na okolnostech mohou čelit různým formám online psychického násilí jako je cyberstalking,[2] vydírání nebo sdílení fotografií bez souhlasu.

Evropa, ve které se ženám bude žít lépe

Jak tedy může EU přispět ke zlepšení situace? Z legislativního hlediska by bylo vhodné, aby EU

Zvlášť ohroženou skupinu představují matky s dětmi [2]

jako celek, tak i členské státy, které tak doposud neučinily, přistoupily k Istanbulské úmluvě, která představuje základní rámec ochrany žen před domácím násilím. V současné době je ČR jednou ze šesti posledních zemí EU, které Úmluvu dosud neratifikovaly.[3]

Na praktické úrovni je potřeba zaměřit se na vytváření konkrétních strategií. Ty by měly primárně zahrnovat specifické mechanismy předcházení zvýšenému výskytu psychického násilí. Jejich druhou dimenzi by představovaly vzdělávací aktivity, které by vytvářely společenské povědomí o tomto problému.

Podstatný prostor pro akci nabízí také zmíněné online prostředí. Prvním krokem by mohla být kriminalizace cyberstalkingu, a to jak ze strany evropského zákonodárce (např. skrze připravovaný Akt o digitálních službách), tak v rámci vnitrostátních právních řádů. Doplnkovou možností je přijetí legislativy regulující kontrolu obsahu.

Je dobré pozorovat, že téma domácího násilí pomalu přestává být tabu. Přesto by se dalo očekávat, že zejména na půdě EU budou zákonodárci na tento problém nahlížet z širší perspektivy tak, aby nově vytvářená legislativa efektivně cílila na jeho úplnou eliminaci. Ač tomu tak zatím není, k pozitivnímu vývoji může přispět i zájem a aktivita občanské společnosti.

Poznámky

- [1] Kontrolující chování je působení na oběť například ve formě vyhrožování, ponižování a zastražování, které agresor využívá k dosažení svého cíle.
- [2] Cyberstalkingem se rozumí pronásledování oběti v online prostředí, např. ve formě opakovaného a dotěrného kontaktování skrze různé weby nebo komunikační kanály.
- [3] Ze zemí EU Istanbulskou úmluvu dále neratifikovaly Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko a Slovensko.

Zdroje

European Institute for Gender Equality. (2022). Combating coercive control and psychological violence against women in the EU Member States. Dostupné z <https://eige.europa.eu/publications/combating-coercive-control-and-psychological-violence-against-women-eu-member-states>

Fotografie

- [1] Katalyzátorem změn může být i občanská společnost, autor: smg_foto, 21. července 2022, zdroj: Pixabay, CC0.
- [2] Zvlášť ohroženou skupinu představují matky s dětmi, autor: iqbalnuril, 25. prosince 2021, zdroj: Pixabay, CC0.

Právo na interrupci jako základní právo v EU?

Jana Vidláková

Evropský parlament v červenci 2022 přijal na plenárním zasedání usnesení, ve kterém vyzval členské státy k zakotvení práva na bezpečný a legální potrat do Listiny základních práv Evropské unie. Zareagoval tím na kontroverzní rozhodnutí Nejvyššího soudu USA z června 2022, které umožnilo státům v zemi zakázat interrupce v jakékoliv fázi těhotenství ženy.

Nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Dobbs proti Jackson Women's Health Organization* zvrátilo po téměř padesáti letech dosavadní precedens vyřčený v klíčovém případě *Roe proti Wade*, který ženám v USA garantoval právo na interrupci do 24. týdne těhotenství. V této souvislosti Evropský parlament připomněl lidskoprávní aspekt sexuálního a reprodukčního zdraví a práv, jež dle něj v žádném případě nelze oslabit nebo odebrat. Sto padesát pět poslanců hlasujících proti přijetí usnesení tvořili především představitelé konzervativní pravice.

Evropští zákonodárci v usnesení vyzývají státy, které zakázaly nebo omezily přístup k interrupcím, aby svoji současnou úpravu zrušily a uvedly do souladu s mezinárodně chráněnými ženskými právy a lidskoprávními standardy. Zároveň navrhuji začlenění práva na bezpečný a legální potrat do článku 7a Listiny základních práv Evropské unie, tedy pod článek upravující právo na respektování soukromého a rodinného života.

Co bude dál?

I přestože usnesení Evropského parlamentu členské státy v ničem formálně nezavazuje, vyjádřili evropští poslanci očekávání, že se sejde Evropská rada k projednání revize smluv Evropské unie. Smlouvy včetně Listiny tvoří primární právo a s jejich změnou musí vyjádřit souhlas všech 27 členských států. Pokud se státy rozhodnou přistoupit k rozšíření unijní listiny o právo na umělé přerušování těhotenství, bude je čekat dlouhý a komplikovaný proces.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA vyvolalo protesty po celém světě [1]

Proti tomuto kroku by mohly brojit především Malta, která interrupce zcela zakazuje, či Polsko, jehož současná úprava umožňuje interrupce pouze v přísně vymezených případech, což rovněž znamená jejich téměř úplný zákaz.

Přísnější úprava interrupcí platí i u našich sousedů. Lékařský potrat na Slovensku je hůře dostupný kvůli povinné dvoudenní čekací době před provedením zákroku. Slovenské ženy navíc nemají možnost využít šetrnější potratové pilulky, jako je tomu v ČR. Ze strany poslanců přitom probíhají neustálé snahy o ještě větší zpřísnění přístupu k umělému přerušování těhotenství.[1] Lépe si nevedou ani jižní státy jako Itálie či Chorvatsko, v nichž velké množství lékařů ve veřejných nemocnicích odmítá interrupce provádět a odvolává se při tom na výhradu svědomí.[2]

Obavy evropských zákonodárců

Evropští poslanci v přijatém usnesení zdůrazňují, že zlomové americké rozhodnutí umožňující stá-

tům v USA zavést úplný zákaz interrupcí bude mít neúměrný vliv nejen na ženy v chudobě a ženy ze sociálně znevýhodněných skupin, ale také na dospívající dívky, které spíše než jiné osoby kvůli těhotenství přerušit studium a budou čelit nezaměstnanosti. Usnesení zmiňuje často uváděný poznatek, že omezení a zákazy interrupcí jejich počet nesníží, nýbrž pouze donutí ženy za nimi cestovat na dlouhé vzdálenosti nebo se uchýlovat k nebezpečným domácím potratům.[3]

Zákonodárci rovněž vyjadřují obavy o ochranu dat amerických žen v případě zákazu interrupcí. Poukazují na to, že prostřednictvím aplikací pro sledování menstruace, geolokačních nástrojů a vyhledávačů lze shromažďovat údaje o lidech, kteří se obrátili na potratovou kliniku, koupili si potratovou pilulku nebo vyhledávali související informace. Tyto informace by následně mohly být zneužity proti dotyčným jedincům. Evropští poslanci tak vyzývají americkou vládu, aby zabezpečila ochranu dat každého, především osob, které chtějí, provádějí nebo umožňují umělé přerušování těhotenství.

Evropský parlament neopomněl v usnesení zmínit ani nedávný případ americké turistky na Maltě, která čelila zákazu podstoupit umělé přerušování těhotenství i přes ohrožení jejího života a nulovou šanci na přežití plodu. Poukázal rovněž na situaci polské obhájkyně lidských práv Justyny Wydrzyńsky, proti které se vede trestní stíhání za poskytnutí potratových pilulek jiné ženě. Právě s ohledem na všechny

výše popsané situace vnímají evropští zákonodárci přijetí práva na bezpečný a legální potrat do Listiny základních práv Evropské unie jako nezbytný krok k ochraně lidské důstojnosti, osobní autonomie, rovnosti a fyzické integrity.

Světová vlna solidarity

Červnové rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu vyvolalo vlnu nesouhlasu po celém světě. Mnozí se shodují, že právo na sexuální a reprodukční zdraví je bezesporu důležité chránit jako lidské právo. Stojí za to také zmínit, že projev solidarity s americkými ženami přišel rovněž ze strany evropských poslanců, kterým předsedá maltská politička, která sama interrupce nepodporuje a dříve proti podpoře práva na umělé přerušování těhotenství vystupovala. Otázkou zůstává, jak se k výzvě evropských zákonodárců postaví jednotlivé členské státy.

Poznámky

- [1] Například v roce 2019 se v Národní radě hlasovalo o šesti návrzích, které měly za cíl zkrácení lhůty na výkon interrupce či zúžení její přípustnosti pouze na vymezené případy, a to ohrožení života či zdraví matky, vážné ohrožení plodu či jestliže by se jednalo o těhotenství následkem trestného činu. Další návrhy zakazovaly reklamovat umělé přerušování těhotenství nebo zaváděly postupy, při kterých by lékaři těhotnou ženu před interrupcí vystavili snímku embrya nebo poslechu jeho srdce. Žádný z těchto návrhů neprošel. V dobách pandemie tamní ministr zdravotnictví prohlásil, že interrupce se nepovažuje za neodkladnou zdravotní péči, a proto přístup k těmto zákrokům nelze ženám v době pandemie garantovat.

Evropští poslanci jsou pro bezpečný a legální potrat [2]

- [2] Dle seznamu zveřejněného na jaře 2022 odmítá v Chorvatsku provádět interrupce 195 ze 359 gynekologů ve veřejných nemocnicích.
- [3] Odhaduje se, že roční počet úmrtí matek v USA v důsledku nebezpečných potratů by se do druhého roku po vstupu zákazu v platnost zvýšil o 21 %.

Zdroje

Bencharif, Sarah-Taissir. European Parliament urges EU to make abortion a basic right. Politico. 7. 7. 2022. (<https://www.dw.com/en/european-parliament-urges-eu-to-make-abortion-a-basic-right/a-62396892>).

European Parliament demands that abortion be included in EU Charter. Le Monde. 7. 7. 2022. (European Parliament demands that abortion be included in EU Charter (lemonde.fr))

European Parliament urges EU to make abortion a basic right. DW. 7. 7. 2022. (<https://www.dw.com/en/european-parliament-urges-eu-to-make-abortion-a-basic-right/a-62396892>)

Evropský parlament. 2022. Tisková zpráva. (Right to safe and legal abortion must be safeguarded, MEPs demand | News | European Parliament (europa.eu)).

Kovačević Barišić, Romana. Doznajemo: Legalni pobačaj ne želi raditi 195 od 359 ginekologa, donosimo detaljan popis. Večernji list. 13. 5. 2022. (Doznajemo: Legalni pobačaj ne želi raditi 195 od 359 ginekologa, donosimo detaljan popis - Večernji.hr (vecernji.hr)).

Minerva, Francesca. Conscientious objection in Italy. Abstract. Journal of Medical Ethics. 26. 5. 2014. (<https://jme.bmj.com/content/41/2/170.long>).

Návrh poslanky Národnej rady Slovenskej republiky Evy SMO-LÍKOVEJ, Magdalény KUCIAŇOVEJ a Evy ANTOŠOVEJ na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytova-

ním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Národná rada Slovenskej republiky. 27. 9. 2019. (<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7578>).

Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Milana KRAJNIAKA a Jozefa LUKÁČA na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov. Národná rada Slovenskej republiky. 23. 8. 2019. (<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7473>).

Návrh poslancu Národnej rady Slovenskej republiky Richarda VASEČKU na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Národná rada Slovenskej republiky. 8. 1. 2019. (<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7099>).

Pojezdalová, Dominika. Interrupce doporučuji neprovádět, uvedl slovenský ministr zdravotnictví. Pandemii využil k omezení reprodukčních práv žen. Právo21. 24. 5. 2020. (<https://pravo21.cz/spolecnost/interrupce-doporucuji-neprovadet-uedl-slovensky-ministr-zdravotnictvi-pandemii-vyuzil-k-omezeni-reprodukcni-prav-zen>).

Fotografie

[1] Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA vyvolalo protesty po celém světě. Roe v Wade OVERTURNED: Protest to defend US Abortion Rights (Melb), autor: Matt Hrkac, 2. červenec 2022, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[2] Evropští poslanci jsou pro bezpečný a legální potrat. Keep Abortion Safe And Legal sign at a Stop Abortion Bans Rally in St Paul, Minnesota, autor: Lorie Shaul, 21. květen 2019, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[3] Malta jako jediná země EU zcela zakazuje interrupce. Golden Bay, Malta, autor: Majjistral Park, 25. březen 2020, zdroj: Wikipedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Malta jako jediná země EU zcela zakazuje interrupce [3]

Aktuality evropské sekce

Terézia Lazarová

ESLP: Řecko porušilo práva migrantů, s nimiž se potopila loď v Egejském moři

Evropský soud pro lidská práva vydal začátkem července rozsudek ve věci *Safi a další proti Řecku*. Stížnost, kterou podala skupina 16 stěžovatelů, se týkala potopení rybářské lodi přepravující 27 cizinců z ostrova Farmakonisi, při kterém zemřelo 11 lidí. Soud rozhodl, že Řecko porušilo své pozitivní i negativní závazky vyplývající z práva stěžovatelů na život (čl. 2 Úmluvy) a práva nebýt mučen a vystaven nelidskému nebo ponižujícímu zacházení (čl. 3 Úmluvy).

Soud rozhodl, že řecké orgány porušily čl. 2 Úmluvy v jeho procesní části ve vztahu ke všem stěžovatelům. Událost, při které přišlo o život 11 uprchlíků včetně příbuzných stěžovatelů nebyla dostatečně prošetřena. Vyšetřování mělo závažné vady; řecké orgány neprošetřily námitky stěžovatelů týkající se nedostatečné kompetence tlumočnicků a z ní vyplývajícího obsahu jejich svědectví, který tvořil podstatnou část spisu, a který se neshodoval s jejich výpověďí. Dále nebyly prošetřeny námitky stěžovatelů ohledně nesprávného postupu, špatné koordinace a celkové organizace záchranné akce, při které nebylo dostatečně dbáno na ochranu práv a život zúčastněných. Podle soudu byly zřejmé linie vyšetřování, které nebyly dostatečně prozkoumány, čímž se snížila možnost určit přesné okolnosti, za kterých se loď potopila.

Řecko také porušilo pozitivní závazky vyplývající z práva na život stěžovatelů. Soud rozhodl, že řecké orgány nevykonaly všechno, co může být rozumně očekáváno pro ochranu života stěžovatelů a jejich příbuzných. V neposlední řadě prohlídka těla, které byli přeživší vystaveni po příchodu na ostrov Farmakonisi, byla vykonaná za okolností, ve kterých se jednalo o ponižující zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy.

Evropská komise postoupila případ Maďarska Soudnímu dvoru EU za porušování práv LGBTIQ+

Postoupení věci Soudnímu dvoru je dalším krokem v řízení o nesplnění povinností, které Komise zahá-

Ilustrační fotografie [1]

jila 15. července 2021 proti Maďarsku jako odpověď na přijetí zákona, který diskriminuje lidi na základě jejich sexuální orientace a genderové identity.

Maďarský zákon, jehož cílem je údajně přísnější postup proti pachatelům pedofilních trestných činů a změna některých zákonů na ochranu dětí, obsahuje některá ustanovení, která omezují přístup nezletilých k obsahu a reklamám, které "propagují nebo zobrazují" takzvanou "odchylku od vlastní identity odpovídající pohlaví při narození, změnu pohlaví nebo homosexualitu".

Komise se domnívá, že zákon porušuje pravidla vnitřního trhu, základní práva jednotlivců (zejména LGBTIQ+ osob), jakož i hodnoty EU. Vzhledem k tomu, že maďarské orgány dostatečně nereagovaly na obavy Komise týkající se rovnosti a ochrany základních práv a neuvedly žádný závazek k nápra-

vě neslučitelnosti, zaslala Komise Maďarsku dne 2. prosince 2021 odůvodněné stanovisko. Jelikož ani poté nedošlo k nápravě ze strany členského státu, Komise se obrátila na Soudní dvůr Evropské Unie.

Nezávislost soudnictví v Polsku: ESLP přijal předběžná opatření v případě imunity polského soudce

Evropský soud pro lidská práva požaduje od polské vlády, aby ve věci *Raczkowski proti Polsku* zajistila, že řízení týkající se zrušení soudní imunity pana Raczowského (vojenského soudce), bude vedeno v souladu s požadavky spravedlivého procesu, jak je zaručuje článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech, a aby nebylo přijato žádné rozhodnutí až do konečného rozhodnutí o jeho stížnostech Evropským soudem.

Stěžovatel Piotr Raczowski je polský státní příslušník, vojenský soudce a kritik justičních reforem současné vlády. V letech 2014 až 2018, byl rovněž místopředsedou Národní rady soudnictví (*Krajowa*

Rada Sądownictwa), ústavního orgánu chránícího nezávislost soudů a soudců.

V březnu 2021 se polské státní zastupitelství obrátilo na kárný senát (polského) Nejvyššího soudu s žádostí o zbavení imunity pana Raczowského s cílem zahájit jeho trestní stíhání na základě obvinění ze zneužití pravomoci. Pan Raczowski se následně obrátil na Evropský soud pro lidská práva, aby pozastavil probíhající řízení proti jeho osobě u kárného senátu Nejvyššího soudu. Tvrdí, že kárný senát Nejvyššího soudu není „*nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem*“ a že rozhodnutí proti němu by mohlo poškodit jeho pověst a vyvolat odrazující účinek (tzv. *chilling effect*) vůči ostatním soudcům.

Soud těmto žádostem vyhovuje pouze výjimečně, pokud by stěžovateli hrozilo skutečné nebezpečí nevratné újmy. Podobně jako v případě dvou soudců Nejvyššího soudu, Włodzimierze Wróbela a Andrzeje Stępy, ESLP však žádosti stěžovatele vyho-

Podle Komise Maďarský zákon, který spojuje pedofilii s LGBT komunitou, porušuje právo EU [2]

věl a předběžná opatření nařídil. Pan Raczkowski dostal čas do 2. září 2022 pro podání individuální stížnosti podle článku 34 Úmluvy.

Evropské orgány podaly společné stanovisko k návrhu nařízení k potlačení zneužívání dětí online

V květnu 2022 zveřejnila Evropská komise Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví pravidla pro prevenci a boj proti pohlavnímu zneužívání dětí. Návrh by uložil povinnosti týkající se detekce, hlášení, odstraňování a blokování online materiálu týkajícího se sexuálního zneužívání dětí, stejně jako groomingu dětí. Jeli-kož návrh řeší otázku zpracování údajů a přístupu veřejné moci k osobní komunikaci, požádala Evropská komise Evropský výbor pro ochranu údajů a Evropského inspektora ochrany údajů o společné stanovisko k podanému návrhu.

Obyvatelé Polska protestující proti reformám ohrožujícím nezávislost soudnictví a právní stát [3]

Obě instituce považují ochranu dětí před sexuálním zneužíváním za velmi podstatnou otázku a ocenily snahu Komise o právní úpravu této oblasti. Avšak, pokud jde o nezbytnost a přiměřenost plánovaných opatření pro odhalování podezřelé internetové aktivity, stanovisko poukazuje na to, že se jedná o vážné ohrožení soukromí online. Zejména v případě opatření plánovaných pro odhalování neznámých materiálů týkajících se pohlavního zneužívání dětí a groomingu. Vzhledem k jejich invazivnosti, pravděpodobnostní povaze a chybovosti spojené s těmito technologiemi se domnívají, že zásahy způsobené těmito opatřeními přesahují rámec toho, co je nezbytné a přiměřené.

Zdroje

- Evropská Komise. (2022). Commission refers HUNGARY to the Court of Justice of the EU over violation of LGBTIQ rights [tisková zpráva]
Dostupné z https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2689
- Evropský soud pro lidská práva. (2022). Předběžná opatření ve věci Raczkowski proti Polsku (stížnost č. 33082/22 [tisková zpráva]. Dostupné z <https://bit.ly/RaczkowskiprotiPolsku>
- Evropský soud pro lidská práva. (2022). Rozsudek ve věci Safi a další proti Řecku (stížnost č. 5418/15). Dostupné z <https://bit.ly/SafiadalšíprotiŘecku>
- Evropský soud pro lidská práva. (2022). Rozsudek ve věci Safi a další proti Řecku (stížnost č. 5418/15) [tisková zpráva]. Dostupné z https://bit.ly/Safiadalší_tiskovázpráva
- Evropský výbor pro ochranu údajů a Evropský inspektor ochrany údajů. (2022) Společné stanovisko 4/2022 k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví pravidla, jak zabránit a bojovat proti sexuálnímu zneužívání dětí. Dostupné z https://edps.europa.eu/system/files/2022-07/22-07-28_edpb-edps-joint-opinion-csam_en.pdf

Fotografie

- [1] Ilustrační fotografie. Uprchlíci často na cestě do Evropy riskují život. 20151030 Syrians and Iraq refugees arrive at Skala Sykamas Lesvos Greece 2, autor: Ggia, 30. říjen 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [2] Podle Komise Maďarský zákon, který spojuje pedofilii s LGBT komunitou, porušuje právo EU. Budapest Pride 2017, 5, autor: Christo, 8. červenec 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [3] Obyvatelé Polska protestující proti reformám ohrožujícím nezávislost soudnictví a právní stát. untitled, autor: Grzegorz Żukowski, 29. červenec 2017, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Michaela Stenzelová

Přijetí nové legislativy může významně oslabit práva původních obyvatel v Brazílii

Arame Diopová

Brazilská sněmovna projednává návrh zákona, jehož přijetí může vážně ohrozit nejen brazilské původní obyvatelstvo, ale i životní prostředí. Návrh má podporu prezidenta Bolsonara, který dlouhodobě usiluje o omezení práv tamních domorodých komunit.

Práva brazilských původních obyvatel jsou dlouhodobě potlačována, zejména pak jejich ústavní právo na tradiční způsob života a půdu, kterou obývají. Situace se ještě více zhoršila s příchodem administrativy Jaira Bolsonara. Od svého nástupu v roce 2019 předložila vláda několik kontroverzních návrhů, které původní obyvatele znevýhodňují či jim upírají jejich práva. Obavy vzbuzuje zejména návrh zákona 490/2007 omezující pozemková práva původního obyvatelstva. O legislativním návrhu, který byl Bolsonarem představen již v roce 2007, nyní jedná brazilská poslanecká sněmovna.

Návrh zákona 490/2007 přichází s novými podmínkami pro zachování stávajících práv domorodých obyvatel. Ti by dle návrhu zákona museli nově prokázat, že dne 5. října 1988, kdy byla přijata brazilská ústava, byli fyzicky přítomni na území, které si nárokují, nebo do tohoto dne zahájili o nárokované území soudní řízení. Přitom je to právě brazilská ústava, která bezpodmínečně zakotvuje právo domorodých obyvatel na „zemi, kterou tradičně obývají“.

Kdo jsou původní obyvatelé Brazílie?

Brazílii za svůj domov považuje téměř 900 tisíc původních obyvatel, kteří se nachází převážně v Amazonii. Mezi původními obyvateli je evidováno až 305 etnických skupin, 115 z nich dokonce žije v úplné izolaci od okolního světa. Nejpočetnější komunitu představuje kmen Tikúna, který tvoří

Pochod brazilského původního obyvatelstva [1]

necelých 7 % brazilského původního obyvatelstva. Jednotlivé minority jsou kulturně velice roztržštěné a hovoří až 274 jazyky.

Brazilská ústava považuje původní obyvatele za první přirozené vlastníky půdy a přiznává jim právo na půdu ve svém článku 231. Práva původního obyvatelstva jsou zakotvena i v dalších závazných dokumentech. Brazílie je mimo jiné signatářem Úmluvy Mezinárodní organizace práce (MOP) o domorodém a kmenovém obyvatelstvu a připojila se také k Deklaraci OSN o právech původních obyvatel.

Přijetí návrhu zákona 490/2004 by brazilské vládě umožnilo těžit nerostné suroviny na území původních obyvatel, zřizovat v těchto oblastech vojenské základny či budovat infrastrukturu. To vše, aniž by vláda musela usilovat o souhlas dotčeného obyvatelstva. Brazilská ústava přitom v článku 231 sice těžbu povoluje, ale pouze se schválením Národního kongresu, po předchozí domluvě s dotčenými domorodými komunitami. Dle článku 15 Úmluvy MOP o domorodém a kmenovém obyvatelstvu jsou

pak státy povinny konzultovat své záměry s původními obyvateli a usilovat o nalezení společného konsenzu.[1]

Prezident Bolsonaro proti způsobu života původních obyvatel Brazílie

Návrh zákona 490/2004 není ojedinělou snahou potlačit práva domorodých obyvatel. Jairo Bolsonaro je totiž veřejně známý svými výroky proti původnímu obyvatelstvu. Už během své prezidentské kampaně se vyjadřoval proti jakémukoliv rozšiřování jejich území. Volební kampaň vedl se slovy: „*Pokud se stanu prezidentem, původní obyvatelstvo nebude mít ani o centimetr půdy navíc*”.

Brazilská hlava státu je také příznivcem myšlenky asimilace domorodců, což by znamenalo zakázat domorodcům jejich tradiční způsob života. Dlouhodobě také podporuje těžbu nerostných surovin a využívání ploch původního obyvatelstva k zavádění komerčního zemědělství. Tyto kroky přitom obhájí jako snahu o zlepšení životní úrovně tamních komunit.

Brazilský prezident Jair Bolsonaro [2]

Ekologický rozměr nové legislativy

Přijetí návrhu zákona by mělo také škodlivý dopad na životní prostředí. Vláda by na jeho základě mohla rušit domorodé rezervace a ty odlesňovat. Ztráta lesů deštného pralesa má již nyní vážné důsledky nejen pro tamní obyvatele, ale i ekosystém planety. Odlesňování totiž vede ke ztrátě biodiverzity a přispívá ke globálnímu oteplování.

V roce 2021 podala stížnost k Mezinárodnímu trestnímu soudu (MTS) rakouská enviromentální organizace Allrise, která Bolsonara viní z úmyslného poškozování životního prostředí, tzv. ekocidy.[2] Organizace před MTS tak postavila případ, v němž se propojuje zločin proti lidskosti a životní prostředí.

Odlesňování je od roku 2012 na prudkém vzestupu. Přestože míra odlesnění dle organizace Climate Observatory za poslední tři roky vzrostla o více než 50 %, finanční prostředky na záchranu pralesa se mezitím snížily o více než 27 %. Právě zachování území v rukou původního obyvatelstva může odlesňování zpomalit.

Omezené možnosti lidskoprávních organizací?

Na ohrožení domorodých obyvatel dlouhodobě upozorňují lidskoprávní organizace Human Rights Watch (HRW) či International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA). Odsuzují přitom kroky brazilské vlády a poukazují na to, že porušováním práv domorodých obyvatel jedná Brazílie v rozporu se svými mezinárodními závazky.

Do boje proti brazilské vládě se zapojila například Národní nadace (brazilských) indiánů, *the National Indian Foundation* (FUNAI). Nadace se však stejně jako mnoho dalších potýká s nedostatkem finančních zdrojů pro rozvoj dalších aktivit. Právě nadace představují pro domorodé obyvatelstvo často jedinou možnost, jak se proti vládním zásahům bránit.

Budoucnost brazilského původního obyvatelstva je tak nejistá. Případné přijetí nového zákona by přitom mohlo znamenat existenční hrozbu pro některé komunity původního obyvatelstva. „*Žákonodárci by měli původním obyvatelům naslouchat a návrh zákona odmítnout*”, říká Anna Livia Arida z organizace HRW. V dalším vývoji budou zásadní roli hrát říjnové prezidentské volby.

Poznámky

- [1] Úmluva Mezinárodní organizace práce (MOP) o domorodém a kmenovém obyvatelstvu se zakotvuje právo původního obyvatelstva žít podle svého tradičního způsobu života.
- [2] Na mezinárodní úrovni probíhá dlouhodobě debata o možnosti zařazení ekocidy mezi zločiny dle Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

Zdroje

- Brazil's Constitution of 1988 with Amendments through 2017
https://www.constituteproject.org/constitution/Brazil_2017.pdf?lang=en
- EP. Usnesení Evropského parlamentu o situaci obránců původních obyvatel a životního prostředí v Brazílii, včetně zabití Doma Phillipse a Bruna Pereiry (2022/2752(RSP)). Evropský parlament, 6. července 2022
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2022-0348_CS.pdf
- France24. Brazil's Bolsonaro accused of 'crimes against humanity' at ICC. France24, 12. listopadu 2021
<https://www.france24.com/en/live-news/20211012-brazil-s-bolsonaro-accused-of-crimes-against-humanity-at-icc>
- Hanbury, Shanna. Politicized Indigenous affairs agency puts Brazil's uncontacted groups at risk. MONGBAY, 9. února, 2022.
<https://news.mongabay.com/2022/02/politicized-indigenous-affairs-agency-puts-brazils-uncontacted-groups-at-risk/>
- HRW. Brazil: Reject Anti-Indigenous Rights Bill. Human Rights Watch, 24. srpna 2021
<https://www.hrw.org/news/2021/08/24/brazil-reject-anti-indigenous-rights-bill>
- ILO. C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169). International Labour Organization, 7. června 1989

Odlesňování [3]

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0::NO::P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NO-DE:REV,en,C169,/Document

Sousa, Natálie. Ekocida a genocida. Původní obyvatelé Brazílie žalují prezidenta. Seznam Zprávy, 24. ledna 2021

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekocida-a-genocida-puvodni-obyvatele-brazilie-zaluji-prezidenta-139177>

UN. Brazil: Supreme Court must uphold indigenous land rights – UN expert. United Nations, Human Rights, Office of the High Commissioner, 23. srpna 2021

<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/08/brazil-supreme-court-must-uphold-indigenous-land-rights-un-expert>

Verdum, Ricardo. Bolsonaro's strategy to make Indigenous Peoples disappear in Brazil. IWGIA, 14. června 2022

<https://www.iwgia.org/en/news/4838-bolsonaro-s-strategy-to-make-indigenous-peoples-disappear-in-brazil.html>

Vrbata, Aleš. Ekocida jako příznak zhoršující se brazilské demokracie. Ústav mezinárodních vztahů, 2. srpna 2021

<https://www.iir.cz/ekocida-jako-priznak-zhorsujici-se-brazilske-demokracie>

Fotografie

- [1] Pochod brazilského původního obyvatelstva. MarchaDasMulheresIndigenas MarchaDasMulheresIndigenas Marcha das Mulheres Indígenas - 10 a 14 09 2019 - Brasília (DF) (48568162646), autor: Aqib Comunicação, 14. srpna 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0.
- [2] Brazilský prezident Jair Bolsonaro. Jair Bolsonaro em sua posse, autor: Senado Federal, 1. leden 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0.
- [3] Odlesňování. Amazônia perdeu 762,3 km² de floresta em junho de 2019. Foto: Greenpeace, autor: Brasil de Fato, Greenpeace, 1. říjen 2018, zdroj: Flickr, CC BY-NC-SA 2.0.

FBI vyšetřuje Trumpa. Je to hon na čarodějnice, brání se

Ondřej Kaška

Bývalý americký prezident Donald Trump figuruje hned v několika kauzách. V současnosti je Trumpovo jméno nejvíce skloňováno v souvislosti s možným porušením zákona o špionáži. Kromě toho i nadále probíhá vyšetřování útoku na Kapitol z 6. ledna 2021, v němž mohl Trump rovněž sehrát zásadní roli. Americká justice se také zabývá možnými volebními podvody a daňovými nesrovnalostmi.

V polovině srpna provedli příslušníci Federálního úřadu pro vyšetřování (FBI) domovní prohlídku floridského sídla Donalda Trumpa Mar-a-Lago. K razii, která nemá v moderních amerických dějinách obdoby, nedošlo bezdůvodně, což FBI vysvětlila ve své zprávě.

Podle amerických zákonů musí odcházející prezident předat všechny své dokumenty a emaily Národnímu archivu. Právě ten v únoru tohoto roku požádal americké ministerstvo spravedlnosti, aby prošetřilo, zda bývalý prezident Donald Trump neporušil federální zákony, když si při odchodu z Bílého domu odvezl do svého floridského sídla krabice s oficiálními vládními dokumenty. Jak vysvětlila FBI v odtajněné zprávě, srpnové razii předcházela několikaměsíční komunikace úřadu s Trumpovým týmem a snaha získat materiály zpět. Úřad bývalého prezidenta také upozornil na to, že sídlo Mar-a-Lago není bezpečné místo k uchování utajovaných informací.

V polovině srpna pak provedli příslušníci FBI v Trumpově sídle domovní prohlídku, přičemž z něj mimo jiné odvezli 184 dokumentů, z nichž skoro polovina byla označena jako tajné, dalších 25 jako přísně tajné.

Trump mohl porušit zákon o špionáži, tvrdí experti

FBI ve své zprávě uvedla, že americká vláda vede trestní vyšetřování kvůli nezákonnému přemístění a skladování utajovaných dokumentů v nepovole-

Bývalý americký prezident Donald Trump [1]

ných prostorách. Dle některých médií mohl Trump kvůli nevhodnému nakládání s tajnými vládními dokumenty porušit tři různé zákony.

Jedním z nich je zákon o špionáži, který zakazuje komukoli sdílet nebo šířit informace, které by mohly poškodit nebo znevýhodnit USA. Pokud by soud shledal, že Trump zákon porušil, hrozilo by mu podle právní analytičky Lisy Rubin až deset let vězení.

Podobně se vyjádřil také profesor Clark Cunningham. Ten uvedl, že způsobem, kterým byly informace uchovávány, byla ohrožena národní bezpečnost země. Připomněl také, že v době, kdy byl Trump prezidentem, pronikl do Mar-a-Lago čínský špión a sídlo je tak nezabezpečenou lokalitou.

Vyšetřování má podle Američanů pokračovat, republikánští politici stojí za Trumpem

Z výzkumu, který byl proveden týden po zásahu FBI, vyplývá, že 57 % všech amerických voličů si přeje, aby vyšetřování Trumpových činů pokračo-

valo. Velmi odlišně však vnímají situaci demokratičtí a republikánští voliči. Zatímco mezi příznivci demokratů panuje jasná podpora vyšetřování (92 %), jen každý pátý republikánský volič považuje konání FBI za nutné.

Podobné rozložení nálad panovalo bezprostředně po zásahu FBI také mezi politiky. Značná část významných republikánů s vyšetřováním nesouhlasí. Trumpa jednoznačně podpořil šéf republikánské menšiny ve Sněmovně reprezentantů Kevin McCarthy, ale také další republikánští politici jako členka Sněmovny Marjorie Taylor Greene nebo kandidát na generálního prokurátora Arizony Abe Hamadeh.

Samotný Trump označil zásah FBI v jeho domě za politicky motivovaný útok a hon na čarodějnice. Na své sociální síti Truth Social také sdílel odkaz na text, který přejmenoval FBI na Fašistický úřad pro vyšetřování.

Trumpovo sídlo na Floridě [2]

Parlamentní komise stále vyšetřuje útok na Kapitol

Srpnový průzkum mapoval také názor Američanů na Trumpovu roli a jeho vliv na události z 6. ledna 2021, kdy došlo k povolebním nepokojům před sídlem Kongresu a demonstrantům se podařilo vniknout do budovy. Během násilného protestu zemřelo pět osob a další desítky byly zraněny. V souvislosti s nepokoji bylo obviněno přes 870 lidí, z nichž více než 370 se přiznalo k vině. Obvinění se různí, objevil se útok na policisty, krádež, vyhrožování nebo spiknutí.

Dle zjištění průzkumu si 50 % veřejnosti myslí, že je Trump výhradně nebo z velké části zodpovědný za útok na Kapitol. To je přitom o 5 % více než ukazoval květnový průzkum. Za tu dobu zároveň klesl o 6 % počet lidí, kteří se domnívají, že Trump je odpovědný pouze částečně nebo vůbec.

Po osmém veřejném slyšení není stále jasno

Vyšetřováním lednových nepokojů byla pověřena devítičlenná vyšetřovací parlamentní komise, v níž má převahu se svými sedmi zástupci Demokratická strana. Zbývajících členy jsou republikánští zástupci, kteří v minulosti hlasovali pro impeachment Donalda Trumpa. Komise za dobu své existence uspořádala již osm veřejných slyšení a vyslechla více než tisíc lidí, mezi nimi také bývalého ministra zahraničí Mika Pompea. Bývalý viceprezident Mike Pence uvedl, že by v případě pozvání zvážil před komisí svědčit.

V osmém veřejném slyšení předložila komise důkazy o tom, že Trump odmítl zastavit nepokoje. Místo toho několik hodin sledoval útok na Kapitol v televizi v Oválné pracovně. Trump údajně také ignoroval prosby svých dětí a poradců, aby vyzval příznivce k zastavení násilí.

Přes tato tvrzení a poskytnuté důkazy práce komise nekončí. Panel nyní plánuje zahájit druhou fázi vyšetřování, během níž by měl připravit předběžnou zprávu o stavu věci a následně uspořádat další slyšení. Zda-li bude mít vyšetřování nějaké politické nebo právní důsledky pro působení Trumpa, není zatím stále jasné. Komise totiž Trumpa zatím nezažalovala.

Proti některým žalobám není Trump imunní, míní soudce

Zatímco vyšetřovací komise si dává s případnou žalobou na čas, Trumpa již dříve zažalovali někteří politici a policisté. Už v únoru minulého roku tak učinili zástupci z řad Demokratické strany, kteří v době útoku na Kapitol byli v budově. Ti poukázali na více než 150 let starý zákon zakazující politické zastrašování, který byl tehdy přijat v boji proti rasistickému hnutí Ku-klux-klan. V březnu pak další žalobu proti Trumpovi podali dva policisté patřící k jednotce střežící sídlo Kongresu. Podle dvojice bývalý prezident vyprovokoval protestující k útoku a je odpovědný za fyzickou a citovou újmu.

Trump a spoluobžalovaní, mezi kterými je například bývalý starosta New Yorku a právník Rudy Giuliani, obvinění odmítli. Soudce Amit Mehta již v únoru tohoto roku rozhodl, že by Trumpa v tomto případě nechránila prezidentská imunita, protože jeho projev nespadal do oficiálních povinností prezidenta.

Další legální problémy Trumpa

Kromě FBI a parlamentní komise je Trump v hledáčku některých soudů, a to ve státech Georgie a New York, kde je vyšetřován pro volební podvod a trestné činy finančního charakteru.

Stát Georgie vyšetřuje úsilí Trumpa a jeho spojenců zvrátit volební vítězství Joea Bidena v prezidentských volbách v roce 2020. Trump tehdy volal tamnímu ministru zahraničních věcí Bradu Raffenspergerovi s požadavkem, aby našel 11 780 hlasů. Telefonát by mohl být v rozporu s georgijským zákonem o vydírání.

Dále je Trump podezříván z podvodných daňových praktik jeho firmy Trump Organization. Další ze série slyšení v tomto případě proběhla v srpnu. Tehdy bývalý prezident odpověděl pouze na otázku, jak se jmenuje. Následující čtyři hodiny se více než 440krát odvolal na pátý dodatek americké ústavy, který zaručuje právo nevypovídat. Bývalý manažer Trump Organization podvodu přiznal.

Útok na Kapitol [3]

Týdeník *The Economist* poukázal na to, že přes probíhající soudní spory, které by dříve politici jen stěží ustáli, zůstává Donald Trump hlavní postavou v Republikánské straně s rozhodujícím slovem. Svou pozicí si je jistý i sám Trump, který navzdory řadě vyšetřování a hrozcím obviněním plánuje kandidovat i v příštích prezidentských volbách v roce 2024.

Zdroje

- Brown, Lee. 'WITCH HUNT!!!' Trump rips heavily redacted affidavit as 'public-relations subterfuge'. *NYpost*. 26. srpen 2022 (<https://nypost.com/2022/08/26/trump-responds-to-fbi-raid-affidavit/>).
- Cunningham, D. Clark. FBI's Mar-a-Lago search warrant affidavit reveals how Trump may have compromised national security – a legal expert answers 5 key questions. *The Conversation*. 26. srpen 2022 (<https://theconversation.com/fbis-mar-a-lago-search-warrant-affidavit-reveals-how-trump-may-have-compromised-national-security-a-legal-expert-answers-5-key-questions-189500>).
- ČTK. Proč FBI zasahovala v sídle Donalda Trumpa? Odůvodnění je veřejné, většina textu je ale začerněná. *iROZHLAS.cz*. 26. srpen 2022 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/trump-domovni-prohledka-tajne-dokumenty-fbi-zprava_2208262123_ban).
- Dzhanova, Yelena. If Trump gets convicted of the Espionage Act, he faces a 10-year prison sentence, legal analyst says. *Business Insider*. 14. srpen 2022 (<https://www.businessinsider.com/trump-could-face-10-years-prison-if-convicted-espionage-act-2022-8>).
- Hosenseidlová, Petra; Musil, Adam. Trumpovu floridskou rezidenci prohledal FBI, odnesla si několik krabic. *ČT24*. 9. srpen 2022 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3521002-trumpovu-rezidenci-mar-a-lago-prohledava-fbi>).
- Jacobs, Ben. Georgia's big Trump election investigation, explained. *Vox*. 22. srpen 2022 (Georgia's investigation of Trump and the 2020 election, explained - *Vox*).
- Jedlička, Petr. USA: Trumpových právních trablů přibývá. *Deník Referendum*. 15. srpen 2022 (<https://denikreferendum.cz/clanek/34302-usa-trumpovych-pravnich-trablu-pribyva>).
- Jones, Kipp. Trump Shares Article Calling the FBI 'Fascist Bureau of Investigation' Days After Calling to Lower the Temperature. *Mediaite*. 17. srpen 2022 (<https://www.mediaite.com/politics/trump-shares-article-calling-the-fbi-fascist-bureau-of-investigation-days-after-calling-to-lower-the-temperature/>).
- Matza, Max. Donald Trump sues justice department over Mar-a-Lago search. *BBC*. 23. srpen 2022 (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-62640448>).
- Murray, Mark. 57% of voters say investigations into Trump should continue, NBC News poll finds. *CNBC*. 21. srpen 2022 (<https://www.cnbc.com/2022/08/21/57percent-of-voters-say-investigations-into-trump-should-continue-nbc-news-poll-finds.html>).
- Panetta, Grace; Sonam, Sheth. The National Archives asked the Justice Department to investigate if Trump broke the law when he took official documents to Mar-a-Lago: report. *Business Insider*. 9. únor 2022 (<https://www.businessinsider.com/national-archives-asks-doj-investigate-trump-official-documents-mar-a-lago-2022-2>).
- Rahman, Rema. McCarthy threatens to probe Garland after FBI raid. *The Hill*. 8. srpen 2022 (<https://thehill.com/policy/national-security/3593582-mccarthy-threatens-to-probe-garland-after-trump-fbi-raid/>).

- Scannell, Kara. Mike Pompeo meets with January 6 committee. *CNN*. 9. srpen 2022 (<https://edition.cnn.com/2022/08/09/politics/mike-pompeo-january-6-committee/index.html>).
- The Economist*. Donald Trump's hold on the Republican Party is unquestionable. *The Economist*. 18. srpen 2022 (<https://www.economist.com/briefing/2022/08/18/donald-trumps-hold-on-the-republican-party-is-unquestionable>).
- Tucker, Eric; Balsamo, Michael. FBI: Trump mixed top secret docs with magazines, other items. *The Washington Post*. 26. srpen 2022 (https://www.washingtonpost.com/politics/trump-search-redacted-affidavit-set-to-be-released/2022/08/26/7d08ad56-24f4-11ed-a72f-1e7149072fbc_story.html).

Fotografie

- [1] Bývalý americký prezident Donald Trump. Donald Trump March 2015, autor: Michael Vadon, 2. březen 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0.
- [2] Trumpovo sídlo na Floridě. Mar-A-Lago Aerial, autor: formula-none, 8. červenec 2019, zdroj: Flickr, CC BY-NC-SA 2.0.
- [3] Útok na Kapitol. DC Capitol Stroming IMG 7965, autor: Tap-TheForwardAssist, 6. leden 2021, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [4] Příslušník FBI. F B I (3769245201), autor: Shinsuke Ikegame, 29. červenec 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0.

Příslušník FBI [4]

Aktuality sekce Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Michaela Kučerová

Nezávislá vyšetřovací komise OSN ve Venezuele: bude i nadále pokračovat?

Více než 125 venezuelských i mezinárodních organizací, které ve Venezuele působí, se v polovině srpna letošního roku vyjádřilo pro prodloužení mandátu nezávislé mezinárodní vyšetřovací mise OSN ve Venezuele. Ta v zemi zahájila činnost v roce 2019, a to za účelem vyšetřování systematického porušování lidských práv v zemi od roku 2014, kdy se bezpečnostní situace ve Venezuele začala vyostřovat.

Mise má mimo jiné také napomáhat k zajištění plné odpovědnosti pachatelů. Po vydání první zprávy mise v roce 2020, která zjistila, že se venezuelský prezident Nicolas Maduro dopouští zločinů proti lidskosti, byl mandát mise prodloužen o další dva roky až do září tohoto roku. Mandát je přitom podstatně prodloužit, neboť doporučení vyšetřovací komise nebyla doposud implementována a v zemi i nadále dochází k závažnému porušování lidských práv.

K obnovení mandátu mise je však zapotřebí rezoluce Rady OSN pro lidská práva, pro jejíž přijetí se musí vyslovit více než polovina členských států. V roce 2020, kdy došlo k prvnímu prodloužení, se pro jeho přijetí zasadila většina latinskoamerických států. Zda tomu tak bude i v letošním roce je však nejasné.

Nová pravidla jako spouštěč protestů v Íránu

Íránské ženy, se musí podřizovat stále přibývajícím omezením a zákazům. Ty postihují například vycházení žen bez mužského doprovodu z univerzitních kolejí nebo legálnost antikoncepčních prostředků. Nově je po Íráncích vyžadováno striktnější dodržování pravidel pro oblékání.

Prezident Íránu v červenci letošního roku vydal nová nařízení, která mají upevnit zákony cudnosti a nošení hidžábu. Na základě těchto nařízení pak některé společnosti, jako například íránská banka

Protesty v Íránu [1]

Mellat, začaly vynucovat nová pravidla týkající se nesprávného nošení hidžábu. Kontrolováno je například dodržování zákazu nošení punčoch a vysokých podpatků, nebo zakrytí krku a ramen. Ženám, které nebudou nosit hidžáb dle předepsaných pravidel, hrozí trest v podobě vězení či ztráty práce.

To je i případ 22leté Mahsy Amini, která za blížící nespécifikovaných okolností zemřela poté, co byla vzata do vazby složkami morální policie v Teheránu v září letošního roku, a to pro nesprávné nošení hidžábu. Její smrt spustila vlnu protestů po celém Íránu. Mnozí protestující jsou svévolně zatýkáni a vězněni či podrobováni různým formám násilí ze strany vládních ozbrojených složek. Dle nevládní organizace Iran Human Rights zemřelo během protestů již více než 150 osob.

Ekvádorské věznice sužuje nárůst vražd místních vězňů

Ve věznicích v Ekvádoru dochází stále častěji ke krveprolití místních vězňů. To se povětšinou děje rukou vězněných členů ekvádorských gangů. Dle zprávy Human Rights Watch přišlo od roku 2021 o život více než 350 vězňů během sedmi incidentů. Mnoho vězňů bylo také zraněno. Na vině jsou

zejména špatné podmínky v tamních přeplněných věznicích. Lidskoprávní organizace rovněž kritizují nedostatečnou kontrolu vězeňského aparátu ze strany vlády i selhání místní policie a vězeňské služby, které mimo jiné charakterizuje silná korupce.

Neblahé situace v ekvádorských věznicích pak využívají členové skupin organizovaného zločinu, kterým se již několikrát podařilo převzít kontrolu nad některými částmi věznic za pomoci ostatních vězňů. Ti jsou do spolupráce na kriminálních činnostech buď přímo nuceni, nebo verbováni výměnou za poskytnutí léků, matrací na spaní či jiných potřeb. Tato spolupráce pak většinou spočívá v propašování zbraní, munice a explozivních materiálů do věznic.

Kvůli kritické situaci vyhlásil ekvádorský prezident Guillermo Lasso již několikrát stav nouze. Ekvádor v únoru zavedl rovněž novou politiku rehabilitace vězňů, která by měla vězňům zajistit lepší přístup ke zdravotní péči, vzdělání a dalším sociálním službám. I přesto však násilí ve věznicích neutichá. Závěry lednové zprávy expertní komise pro reformu vězeňského systému ukazují, že vězení jsou i nadále spíše místem utrpení a násilí, než zařízeními sloužícím k nápravě a rehabilitaci.

Právo na přístup k čistému, zdravému a udržitelnému životnímu prostředí jako všeobecné lidské právo

V červenci 2022 zařadilo Valné shromáždění OSN právo na přístup k čistému, zdravému a udržitelnému životnímu prostředí mezi ostatní lidská práva. Stalo se tak poté, co 161 států hlasovalo pro přijetí rezoluce, která vyzývá státy, mezinárodní organizace a společnosti ke zvýšení snah zaručit zdravé životní prostředí pro všechny.

Dle generálního tajemníka OSN Antonia Guterrese znamená tento krok historické rozhodnutí o kolektivním boji proti environmentálním problémům, jako je například znečišťování ovzduší nebo ztráta biodiverzity. Rezoluce také zmiňuje, že poškozování životního prostředí má přímé i nepřímé důsledky na plnohodnotné požívání lidských práv jednotlivci. Uvedení tohoto dokumentu pak umožňuje jednotlivcům vyvozovat odpovědnost států, organizací i společností za jejich případné poškozování životního prostředí. Dle Guterrese přijetí rezoluce pomůže státům urychlit implementaci svých lidskoprávních a environmentálních závazků, a to i přesto, že rezoluce není právně závazná.

Zdroje

- Ecuador: Gang Control of Prisons Enabled Massacres (2022, červenec 28). Human Rights Watch. Získáno z <https://www.hrw.org/video-photos/interactive/2022/07/28/ecuador-gang-control-prisons-enabled-massacres>.
- Ecuador: In light of new prison massacre, authorities must address structural causes (2022, květen 10). Amnesty International. Získáno z <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/05/ecuador-prison-massacre-authorities-must-address-structural-causes/>.
- Ecuador: Latest prison riot highlights need for criminal justice reform (2022, květen 10). UN News. Získáno z <https://news.un.org/en/story/2022/05/1117952>.
- Iranian President Orders Enforcement Of Hijab And Chastity Law For Women (2022, červenec 7). Radio Free Europe/ Radio Liberty. Získáno z <https://www.rferl.org/amp/iran-president-orders-enforcement-hijab-chastity-law/31933583.html>.
- Iranian Society Under Crackdown (bez data). Human Rights Watch. Získáno z <https://www.hrw.org/blog-feed/iranian-society-under-crackdown>.
- Q & A: Renewal of the Mandate of the Independent International Fact-Finding Mission on Venezuela (2022, srpen 17). Human Rights Watch. Získáno z <https://www.hrw.org/news/2022/08/17/q-renewal-mandate-independent-international-fact-finding-mission-venezuela>.
- UN General Assembly declares access to clean and healthy environment a universal human right (2022, červenec 28). UN News. Získáno z <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482>.
- Venezuela: UN Human Rights Council Should Renew Experts' Mandate (2022, srpen 17). Human Rights Watch. Získáno z <https://www.hrw.org/news/2022/08/17/venezuela-un-human-rights-council-should-renew-experts-mandate>.
- Iran Protests: at Least 154 Killed/Children Amongst Dead (2022, říjen 4). Iran Human Rights. Získáno z <https://iranhr.net/en/articles/5508/>.
- Kohli, A. (2022, říjen 8). Here's What Has Happened in Iran Since the Death of Mahsa Amini. Time. Získáno z <https://time.com/6220853/iran-protests-mahsa-amini-what-to-know/>.

Fotografie

- [1] Protesty v Íránu. Zaria Shia massacre (2015)-6, autor: Saff V., 23. prosinec 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [2] Vyschlý les. CSIRO ScienceImage 4090 Dryland salinity has induced serious hillslope gully and sheet erosion at base of Mesa landscape just west of Charters Towers Northern QLD, autor: Willem van Aken, CSIRO, 26. červenec 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0.

Vyschlý les [2]

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová a Pavel Doubek

Otazníky okolo veřejného ochránce práv: jeho úloha a pravomoci

Veronika Nováková

Veřejný ochránce práv (ombudsman), jímž je nyní Stanislav Křeček, vzbuzuje v současné době v české společnosti řadu otázek, například: Je ombudsman ochráncem lidských práv? Potřebujeme více ombudsmanů nebo i jiné lidskoprávní orgány?

Je úkolem ombudsmana ochrana lidských práv?

Tato otázka vyvolává v české společnosti živé diskuse dlouhodobě. Výsledkem jsou dva tábory s protichůdnými názory. Na jedné straně jsou ti, kteří bez váhání označují ombudsmana jako veřejného ochránce lidských práv. Proti nim však stojí zastánci toho názoru, že úkolem ombudsmana není ochrana lidských práv. K druhému táboru se hlásí i samotný ombudsman, který uvedl, že: „*Ombudsman má podle zákona kontrolovat činnost vybraných státních orgánů, nikoliv chránit lidská práva. (...)*“ [1] Kdo má tedy pravdu?

Zákon o veřejném ochránci práv vnímá přispívání činnosti ombudsmana k ochraně lidských práv spíše jako vedlejší produkt kontroly státních orgánů a důvodová zpráva k tomuto zákonu uvádí, že ochrana lidských práv je především úlohou Ústavního soudu. Na druhou stranu však obecně platí, že všechny státní orgány mají lidská práva chránit. Nepochybně tak má právě i ombudsman přispívat k ochraně lidských práv a jejich naplňování na území ČR.

Naproti tomu je pravdou, že ombudsmana nelze označit za dokonalý univerzální orgán sloužící k ochraně lidských práv pro všechny případy v ČR. Jeho činnost je sice poměrně široká, avšak nezvládne obsáhnout všechny oblasti lidských práv a svobod. V důsledku tohoto tak může docházet k situacím, kdy se ombudsman bude věnovat pouze některým lidským právům, jež jsou porušována jen v určitých situacích. Navíc může sám ombudsman působit v rámci ochrany lidských práv jen v rámci své působnosti, která je vymezena zákonem.

Monika Šimůnková – bývalá zástupkyně veřejného ochránce práv [1]

Zřízení národní lidskoprávní instituce: proč ombudsman nestačí?

Ombudsman se v rámci své činnosti věnuje zejména prověřování jednotlivých stížností, na jejichž základě poté přijímá obecné závěry a doporučení. V důsledku toho se ombudsman nevěnuje lidským právům v ČR komplexně ve všech směrech. Na základě této skutečnosti v ČR sílí potřeba zřídit národní lidskoprávní instituci (*national human rights institution*, NHRI), která by byla nezávislá na vládě a věnovala se široké podpoře lidských práv, nikoliv pouze částečně jako ombudsman.

Rovněž s ohledem na to, že se ČR stala členem Rady OSN pro lidská práva a začátkem roku 2023 zde bude probíhat tzv. univerzální periodický přezkum ČR, je brzké zřízení této instituce namístě. ČR přitom patří mezi poslední čtyři členské státy EU, které nemají akreditovanou národní lidskoprávní instituci.

V červnu letošního roku byl k aktivnímu jednání o zřízení národní lidskoprávní instituce oficiálně vyzván premiér ČR asociací DEMAS zastřešující lidskoprávní nevládní organizace.[2] Na tuto výzvu premiér ČR odpověděl tak, že je již zahájena odborná spolupráce mezi zmocněnkyní vlády pro lidská práva, Úřadem vlády a ombudsmanem. Následně by měl být dán prostor pro vyjádření i ostatním státním institucím, odborníkům a neziskovým organizacím.[3]

Doporučení k jejímu zřízení však zaznívají již dlouhodobě i v rámci pravidelných přezkumů realizovaných různými mezinárodními orgány. Například Výbor OSN pro sociální, hospodářská a kulturní práva se naposledy v březnu 2022 vyjádřil ve vztahu k ČR tak, že sice uznává roli ombudsmana, avšak současně upozornil na skutečnost, že jeho působnost nepokrývá všechna základní práva a svobody.[4]

Potřebujeme v ČR dětského ombudsmana?

V ČR neexistuje nezávislá instituce, která by se soustavně zabývala právy dětí. Je pravdou, že ombudsman se jimi zabývá, avšak pouze v rámci různých agend, například zdravotnictví či školství. Komplexně činnost ombudsmana práva dětí nezvládne obsáhnout. V EU přitom dětský ombudsman funguje ve dvaceti třech státech.

„Jsme jednou z posledních zemí Evropy, které chybí nejen národní lidskoprávní instituce zabývající se monitorinkem a prosazováním lidských práv, ale také instituce zabývající se ochranou práv dětí garantovaných Úmlu-

Jedná se o zřízení dětského ombudsmana [2]

vou o právech dítěte. Činnost veřejného ochránce práv ji může nahradit jen do určité míry,” upozornil Stanislav Křeček.

Určité snahy o zřízení dětského ombudsmana se objevily v ČR již v minulosti, avšak nebyly úspěšně realizovány. Nyní skupina poslanců vypracovala návrh pro zřízení funkce ochránce práv dětí s vlastním úřadem, který by měl sledovat naplňování dětských práv v ČR. Ročně by měl vyřídit až tři tisíce podnětů.

K aktuálnímu návrhu však vláda nejspíše zaujme neutrální stanovisko a zároveň doporučí zohlednit určité výhrady. Vláda například uvedla, že by řada kompetencí týkajících se dětí měla zůstat stále ombudsmanovi. Zřízení zcela nového orgánu totiž nepovažují všichni za vhodné a určité řešení shledávají v úpravě současných kompetencí ombudsmana.

Jaký je vztah ombudsmana a jeho zástupce ve smyslu zákona o veřejném ochránci práv?

Koncem května 2022 odebral současný ochránce veřejných práv Stanislav Křeček pravomoci své zástupkyni Monice Šimůnkové, a to s účinností od 1. července 2022. Toto jeho jednání vyvolalo nejen mnoho emocí, ale také odborných diskuzí ve smyslu, zda je k tomuto kroku skutečně ombudsman oprávněn. Jednou z reakcí na rozhodnutí ombudsmana byla dokonce i výzva k rezignaci Stanislava Křečka na jeho funkci veřejného ochránce práv.[5] Lze odebrání pravomocí zástupci ombudsmana skutečně považovat za nepřijatelné s ohledem na platnou právní úpravu?

Institut ombudsmana je koncipován jako specifický monokratický orgán, jelikož vedle sebe stojí ombudsman a jeho zástupce. Na toto poukázal mimo jiné i Nejvyšší správní soud, který uvedl, že „[m]onokratičnost výkonu toho úřadu je jistým specifickým v rámci státní správy, neboť je zřejmé, že úřad jako takový je v užším slova smyslu tvořen pouze osobou Veřejného ochránce práv a jeho zástupcem.”

Ačkoliv by z označení funkcí mohl na první pohled plynout vztah podřízenosti a nadřízenosti, zákon o veřejném ochránci práv žádné ustanovení zakládající hierarchický stav neobsahuje. Tomu odpovídá i praxe, kdy například Ústavní soud zmiňuje v rámci svých rozhodnutí i názory zástupců veřejného ochránce práv.[6] Rovněž je i volba osoby zástupce shodná s postupem při volbě osoby ombudsmana,

což by mohlo také nasvědčovat tomu, že zástupce je stejně důležitý jako ombudsman.

Ombudsman má dle právní úpravy v podstatě jen jeden prostředek, kterým může zástupce řídit, a to odebrání svěřené působnosti. Tato situace nastala v ČR tento rok poprvé od samotné existence institutu ombudsmana, a proto vyvolala řadu otázek. V minulosti byla přitom považována tato situace spíše za teoretickou, jelikož veřejní ochránci práv svěřovali zástupcům v zásadě polovinu své agendy a výkon širší agendy by je významně zatěžoval.

Svůj postup Stanislav Křeček opírá o ustanovení § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv, které zakotvuje, že ombudsman může zástupce pověřit výkonem části své působnosti, nikoliv že musí. Naproti tomu však stojí záměr zákonodárce. Ten totiž předpokládal velkou zátěž ombudsmana, a proto zřídil funkci zástupce, který má vykonávat část jeho působnosti. Zůstává tak dosud nevyřešenou právně-teoretickou otázkou, jak má být slovo „může” v kontextu zákona o veřejném ochránci práv vykládáno. První výklad může znít tak, že ombudsman sám dle vlastní vůle uváží, jakou část své působnosti zástupci přidělí. Druhý naopak může zastávat názor, že má toto slovo čistě kompetenční význam, tedy že ombudsman může rozhodnout o tom, jaké oblasti působnosti zástupci svěří, ne o tom, zda vůbec zástupce pověří určitou činností ze své působnosti.

Úřad ombudsmana do budoucna čekají změny

S funkcí veřejného ochránce práv je spojena celá řada dalších otázek, například možnost přímého soudního přezkumu činnosti veřejného ochránce práv a jeho právní odpovědnost. Důvodně lze předpokládat i změny právní úpravy, která funkci veřejného ochránce práv v ČR zakotvuje, jelikož současný stav plně neodpovídá mezinárodním standardům, ale ani potřebám české společnosti. Nový ombudsman totiž může výkon funkce vnímat odlišně než ten současný, což českým občanům neposkytuje dostatečnou právní jistotu. Lze tak do budoucna nepochybně očekávat jisté změny vztahující se přímo k osobě ombudsmana, ale i k charakteru činnosti jeho úřadu.

Poznámky

- [1] DVTV. Ombudsmanem bude Stanislav Křeček: Romové by se měli o svoje práva starat sami, říká. 12. únor 2020 ([https://](https://video.aktualne.cz/dvtv/ombudsmanem-bude-stanislav-kreck-romove-by-se-meli-o-svoje/r~15686f8a4dbd11eaa24cac1f6b220ee8/)

video.aktualne.cz/dvtv/ombudsmanem-bude-stanislav-kreck-romove-by-se-meli-o-svoje/r~15686f8a4dbd11eaa24cac1f6b220ee8/).

- [2] Výzva premiérovi ČR k založení národní lidskoprávní instituce od asociace DEMAS (https://www.demas.cz/wp-content/uploads/2022/06/demas_nhri_2022.pdf).
- [3] Odpověď premiéra na výzvu asociace DEMAS (<https://www.demas.cz/nhri-odpoved-premiera-na-dopis-demas-z-8-6-2022/>).
- [4] K tomuto blíže Jaribská, Zuzana. National Human Rights Institution in the Czech Republic: an unattainable dream or a potential reality? V4 Human Rights Review. No. 3, vol. 2, July – September 2020.
- [5] Nezisková organizace Milion chvilék pro demokracii. Výzva k rezignaci Stanislava Křečka (<https://milionchvilek.cz/clanek/vyzyvame-ombudsmana-stanislava-krecka-k-rezignaci>).
- [6] Například nález Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 57/13.

Zdroje

- Dětský ombudsman? Vláda nechce nový úřad. Česká justice, 25. července 2022 (<https://www.ceska-justice.cz/2022/07/detsky-ombudsman-vlada-nechce-novy-urad/>).
- Důvodová zpráva k zákonu č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 7 As 18/2006.
- Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- Závěrečná zpráva Výboru OSN pro sociální, hospodářská a kulturní práva k třetí periodické zprávě ČR, 28. března 2022 (https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2FCZE%2FCO%2F3&Lang=en).

Fotografie

- [1] Monika Šimůnková - bývalá zástupkyně veřejného ochránce práv. Mgr. Monika Šimůnková, autor: Lmacku, 16. února 2011, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.
- [2] Jedná se o zřízení dětského ombudsmana. Škola heřmánek žáci, autor: Petreje, 6. prosinec 2019, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [3] Budova úřadu veřejného ochránce práv. Brno budova VOP 3, autor: VitVit, 31. květen 2017, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Budova Kanceláře veřejného ochránce práv [3]

Manželství pro všechny

Marie Gavendová

Na začátku června předložila skupina poslanců návrh novely občanského zákoníku, který by zavedl manželství pro všechny. Navrhovateli jsou zástupci vládní koalice kromě KDU-ČSL a rovněž hnutí ANO. Jaké změny návrh přináší a jaké vyvolal reakce?

Odlišné postavení manželů a partnerů

Rozdíly mezi současnou úpravou manželství a registrovaného partnerství se týkají symbolické roviny, vztahu k dětem a praktických otázek. Symbolické rozdíly spočívají například v uzavírání svazku: sňatečný obřad je veřejný a slavnostní, činí se v přítomnosti dvou svědků a lze jej uzavřít na téměř jakékoliv matrice. Naopak vstup do registrovaného partnerství je pouze administrativním úkonem, odehrává se beze svědků a jen na jednom ze 14 určených matričních úřadů.

Co se týče vztahu k dětem, liší se například podmínky pro osvojení. Dítě mohou osvojit manželé společně nebo jej může osvojit jeden z manželů (typicky jde o tzv. přiosvojení dítěte druhého manžela z předchozího vztahu). Registrovaným partnerům toto zákon nedovoluje; dává pouze „výjimečnou“ možnost osvojení jinou osobou než manželem.

To, že neexistuje právní vztah dítěte k partnerovi jeho rodiče (dále jen „faktický rodič“), má významný vliv na jeho postavení. Dítě například nemá nárok na sirotčí důchod, pokud faktický rodič zemře. Faktický rodič také nemůže řešit některé záležitosti při poskytování zdravotních služeb (např. zákon přiznává nárok na nepřetržitou přítomnost při poskytování zdravotních služeb pouze právnímu rodiči).[1]

Další důležité rozdíly ve vztahu k dětem se týkají dědictví: pokud faktický rodič nezanechá závět, může se stát, že po něm nevlastní dítě nebude dědit, případně bude dědit menší díl, než kdyby bylo jeho vlastním dítětem.[2] Pokud poslední vůli sepíše, dítě nemá privilegované postavení nepominutelného dědice.[3]

Novela by umožnila adopci stejnopohlavním párům [1]

Registrovaní partneři mají také méně výhodné postavení při řešení praktických problémů. Nevzniká například společné jmění manželů, takže partneři často řeší majetkový režim podílovým spoluvlastnictvím. Partneři nemají nárok na vdovský a vdovecký důchod a při smrti partnera nepřechází nárok na různé dávky (např. důchod, nemocenské).

Jaké změny má zákon přinést?

Navrhovatelé zákona si od novely slibují, že přinese zrovnoprávnění. Vztahy osob stejného pohlaví si zaslouží stejnou důstojnost, což rozdílné kategorie svazků pro heterosexuální a homosexuální páry nemohou ze své podstaty zajistit. Důvodová zpráva též předpokládá, že možnost uzavřít manželství by měla mít pozitivní vliv na duševní zdraví gayů, leseb a bisexuálů.

Významným dopadem by mělo být zaručení stabilního prostředí pro výchovu dětí. Důvodová zpráva se podrobně věnuje tomu, zda jsou stejnopohlavní páry schopny zajistit vhodné prostředí pro výchovu dětí. Na základě výzkumů a citací psychologů,

pediatrů a dalších odborníků uzavírá, že sexuální orientace nebo pohlaví rodičů nemá vliv na vývoj dětí a že stejnopohlavní páry mohou být stejně schopnými rodiči.

Jak bylo popsáno výše, mezi dětmi, které vyrůstají s rodiči-registrovanými partnery, a těmi vychovávanými v tradiční rodině, panují právní rozdíly. Přípravovaná novela nezavádí žádné nové instituty (například nový způsob nabývání rodičovství), má pouze tyto odlišnosti sjednotit.

Díky tomu, že stejnopohlavní oženěné nebo vdané páry budou mít možnost dítě adoptovat, případně přiosvojit dítě partnera, bude mít dítě k oběma rodičům právní vztah. Bude tak chráněno například při rozpadu manželství, kdy je podmínkou rozvodu vyřešení výživného a toho, kdo bude o dítě pečovat. Faktický rodič také bude mít stejné možnosti jako právní rodič, pokud jde o poskytování zdravotních služeb pro dítě.

Dalšími situacemi, kdy se projeví narovnání postavení dětí, je úmrtí rodičů. V případě smrti zákonného rodiče se nebude muset konat soudní řízení, které by určilo pečovatele, ale dítě automaticky zůstane s faktickým rodičem. Dítě bude dědit po faktickém rodiči stejně, jako nyní dědí děti manželských párů, a bude mít také po faktickém rodiči nárok na sirotčí důchod.

Stejnopohlavní páry získají další výhody, které se pojí s manželským stavem. Příkladem může být

[Jurečkovo ministerstvo se k novele staví negativně \[2\]](#)

společné jmění manželů, které páry zvýhodňuje při získávání hypotečního úvěru nebo zjednodušuje nakládání s majetkem. Další praktickou záležitostí je to, že při uzavření manželství se snoubenci mohou dohodnout na užívání společného příjmení (podle současné právní úpravy registrovaní partneři musí na matrice požádat o změnu jména z vážných důvodů). Stejnopohlavní páry také budou mít nárok na vdovský či vdovecký důchod, pokud jejich manžel zemře.

Páry, které vstoupily do registrovaného partnerství před nabytím účinnosti novely, budou mít možnost v něm setrvat, nebo uzavřít manželství. Novela též pamatuje na problematiku změny pohlaví. Podle současné právní úpravy při tranzici jednoho z manželů nebo registrovaných partnerů jejich svazek zaniká, některé páry by si ale přály v manželství zůstat. Navrhuje se proto, aby svazek nadále existoval. To samozřejmě nevylučuje možnost rozvodu.

Vláda zaujala neutrální stanovisko

Vláda návrh zákona nezavrhla ani nedoporučila. Upozorňuje však na některé legislativní nedostatky, které je vhodné v legislativním procesu vyřešit. V novém znění zákona o matrikách, jménu a příjmení nejsou novelizovaná některá ustanovení. Z těch vyplývá, že stejnopohlavní páry budou moci nadále uzavírat registrovaná partnerství na území cizího státu.

Dále vláda upozorňuje na to, že není jasná podoba zápisu rodičů do rodných listů. Občanský zákoník vychází ze zásady, že dítě má jen jednu matku, bude tedy třeba jej upravit. Vláda také kritizuje legislativně technické nedostatky jako použití špatné terminologie – například vdova po zemřelé manželce má nárok na „vdovský“, nikoliv „vdovecký“ důchod.

Další otazníky se pojí s právní úpravou umělého oplodnění. To je umožněno pouze ženě a muži, nelze jej provést stejnopohlavnímu páru nebo samotné ženě. Vláda se staví rezervovaně k novince, že by manželství nemělo zaniknout, pokud dojde ke změně pohlaví jednoho z páru. Druhý manžel se totiž ocitá ve svazku, který je pravděpodobně z jeho pohledu velmi odlišný. Jako vhodnější řešení vláda navrhuje, aby podmínkou pro pokračování manželství bylo společné prohlášení manželů, že si přejí v manželství setrvat. Pokud by tak neučinili, manželství by zaniklo.

Stanoviska ministerstev a dalších orgánů

Pozitivní stanovisko zaujalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo kultury, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zahraničních věcí, ministr pro evropské záležitosti a zmocněnkyně vlády pro lidská práva, Klára Šimáčková Laurenčíková.

Negativní stanovisko zaujala Česká biskupská konference a Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“). To poukazuje na kulturní a historické aspekty manželství, příliš velký zásah do uspořádání společnosti nebo to, že na změně nepanuje širší politická ani společenská shoda.

Kritizuje také to, že návrh zákona je v rozporu s programovým prohlášením vlády a koaliční smlouvou. Podle programového prohlášení má vláda podpořit „úpravu právních podmínek pro registrované partnery, např. v občanském zákoníku“, což podle MPSV vylučuje možnost manželství pro stejnopohlavní páry.

Ostatní ministerstva zaujala neutrální stanovisko.

Manželství jako svazek muže a ženy

V reakci na návrh zákona, který by umožňoval manželství stejnopohlavním párům, předložila skupina poslanců novelu Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podle článku 32 odst. 1 Listiny „rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“ Návrh novely uvedené rozšiřuje a stanoví, že pod ochranou zákona je i „manželství jako svazek muže a ženy“.

Navrhovatelé si od novely slibují, že doplní ochranu rodiny, jejímž základním stavebním kamenem je manželství muže a ženy, na úrovni ústavního pořádku. Kromě toho usilují o zakotvení pojmu manželství jako *svazku muže a ženy*, protože pro děti má být vyrůstání v tomto prostředí tou nejvhodnější možností. Dokument toto tvrzení zakládá na studii, která ale srovnává děti v péči heterosexuálních párů a svobodných matek; stejnopohlavním párům se vůbec nevěnuje.

Vláda k návrhu zaujala neutrální stanovisko. Zdůraznila, že k úpravám Listiny by se mělo přistupovat výjimečně a návrhům by měla předcházet co nejširší společenská diskuze. Listina navíc obecně neobsahuje definice pojmů.

Pozitivně se k novelizaci Listiny vedle České biskupské konference postavilo Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo spravedlnosti. Negativní stanovisko zaujalo pět ministerstev, jeden člen vlády, zmocněnkyně vlády pro lidská práva a generální sekretář Ústavního soudu. Zbylých sedm ministerstev se k návrhu postavilo neutrálně.

Mezi argumenty připomínkových míst proti novele zaznělo, že zamýšlená změna je nekonceptní a že by se fakticky nic nezměnilo, protože institut manželství je již zákonem chráněn. Podle některých ministerstev by nové znění Listiny „pouze“ zaručovalo, že manželství muže a ženy nebude zákonná ochrana odepřena, nevylučovalo by ale manželství stejnopohlavních párů. Kritizovala se také diskriminační povaha návrhu, neodborná příprava textu nebo to, že na problematice nepanuje společenská shoda.

Podle mého názoru je manželství pro všechny otázkou nikoliv právníkou, ale politickou, respektive společenskou. Právně lze stěží odůvodnit, proč má manželství a registrované partnerství odlišný majetkový režim nebo proč existují rozdíly v uzavírání svazku. Vzhledem k tomu, že sňatky stejnopohlavních párů podporuje 65 % české populace, nevidím důvod, proč novelu neschválit.[4] Společnost je na to připravena.

Poznámky

[1] § 28, odst. 3, písm. e), bod 1. zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

[2] Pokud má zemřelý vlastní dítě, jeho majetek se rozdělí mezi toto dítě a jeho partnera (první dědická třída); nevlastní dítě nedostane nic. Pokud vlastní dítě nemá, majetek se rozdělí mezi jeho partnera, rodiče a nevlastní dítě jako osobu ve společné domácnosti (druhá dědická třída), pokud splňuje podmínky podle § 1636 občanského zákoníku.

Díky společnému jmění páry získají lepší hypotéky [3]

- [3] Nepominutelný dědic má například právo na část dědictví i v případě, že jej zemřelý opomenul uvést do závěti.
- [4] Samozřejmě by nejdříve měly být odstraněny legislativní nedostatky a co se týče pokračování svazku po změně pohlaví jednoho z manželů, jeví se mi jako vhodnější řešení společné prohlášení manželů, že si přejí v manželství setrvat.

Zdroje

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Připomínky k materiálu Návrh poslanců Josefa Bernarda, Markéty Pekarové Adamové, Olgy Richterové, Martina Baxy a Jany Pastuchové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk č. 241). Dostupné z https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSCF88CV81&tab=remarks.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Připomínky k materiálu Návrh poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276). Dostupné z https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSCGVA4TPP&tab=remarks.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Stanovisko generálního sekretáře Ústavního soudu k návrhu poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276), č.j. GS ÚS 26/22. Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORNCH5JP2GB>.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí k návrhu poslanců Josefa Bernarda, Markéty Pekarové Adamové, Olgy Richterové, Martina Baxy a Jany Pastuchové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk č. 241), č.j. MPSV-2022/102255-51. Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORNCFLA7WQX>.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Stanovisko Ministerstva vnitra k návrhu poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276), č.j. MV-134149/LG-2022. Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/ALBSCH6F8NEX>.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Stanovisko ministra školství, mládeže a tělovýchovy k návrhu poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276), č.j. MSMT-21398/2022-1. Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/KORNCH6J22EX>.

Elektronická knihovna legislativního procesu pro veřejnost. (2022). Stanovisko vlády k návrhu poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276). Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/ALBSCHM8PQDG>.

Poslanecká sněmovna, Parlament České republiky. (2022). Návrh poslanců Josefa Bernarda, Markéty Pekarové Adamové, Olgy Richterové, Martina Baxy a Jany Pastuchové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, sněmovní tisk č. 241/0. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=203347>.

Poslanecká sněmovna, Parlament České republiky. (2022). Návrh poslanců Marka Výborného, Marka Bendy, Vlastimila Války, Aleše Juchelky a Aleše Dufka na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb., sněmovní tisk č. 276/0. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=215270>.

Ribar, C. D. (2015). Why Marriage Matters for Child Wellbeing: The Future of Children, 2015 (2). Dostupné z https://futureofchildren.princeton.edu/sites/g/files/toruqf2411/files/media/marriage_and_child_wellbeing_revisited_25_2_full_journal.pdf?fbclid=IwAR0rUyIPiiSuoW-2zg3oDj4_h4cnXb-hMS9FCs6IbhGjzFlgJHXIJYnFeeu4.

Vláda České republiky. (2022). Programové prohlášení vlády. Dostupné z <https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>.

Vláda České republiky. (2022). Stanovisko vlády k návrhu poslanců Josefa Bernarda, Markéty Pekarové Adamové, Olgy Richterové, Martina Baxy a Jany Pastuchové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

(sněmovní tisk č. 241). Dostupné z <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/NANACFZ8VUOX>.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Fotografie

- [1] Novela by umožnila adopci stejnopohlavním párům. IMG_0789, autor: MYD Photos, 11. říjen 2009, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.
- [2] Jurečkovo ministerstvo se k novele staví negativně. Marian Jurecka portrait2022, autor: Stanmott, 29. březen 2022, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [3] Díky společnému jmění páry získají lepší hypotéky. Mortgage Rates, autor: 401(K) 2012, 2. únor 2012, zdroj: Flickr, CC BY-SA 2.0.
- [4] Novela má uzákonit stejnopohlavní manželství. Bridal session , same sex marriage, autor: Tom Leuntjens, 19. únor 2011, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

Novela má uzákonit stejnopohlavní manželství [4]

Stručné shrnutí zprávy o extremismu za rok 2021

Kateřina Ochodková

Ministerstvo vnitra vydalo zprávu o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky za rok 2021. Jaká zjištění zpráva přináší?

Zprávu o extremismu [1] a předsudečné nenávisti [2] každoročně zpracovává Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra. Vychází přitom z podkladů a statistik zpravodajských služeb, Policie ČR, Nejvyššího státního zastupitelství, Generální inspekce bezpečnostních sborů a Probační a mediační služby.

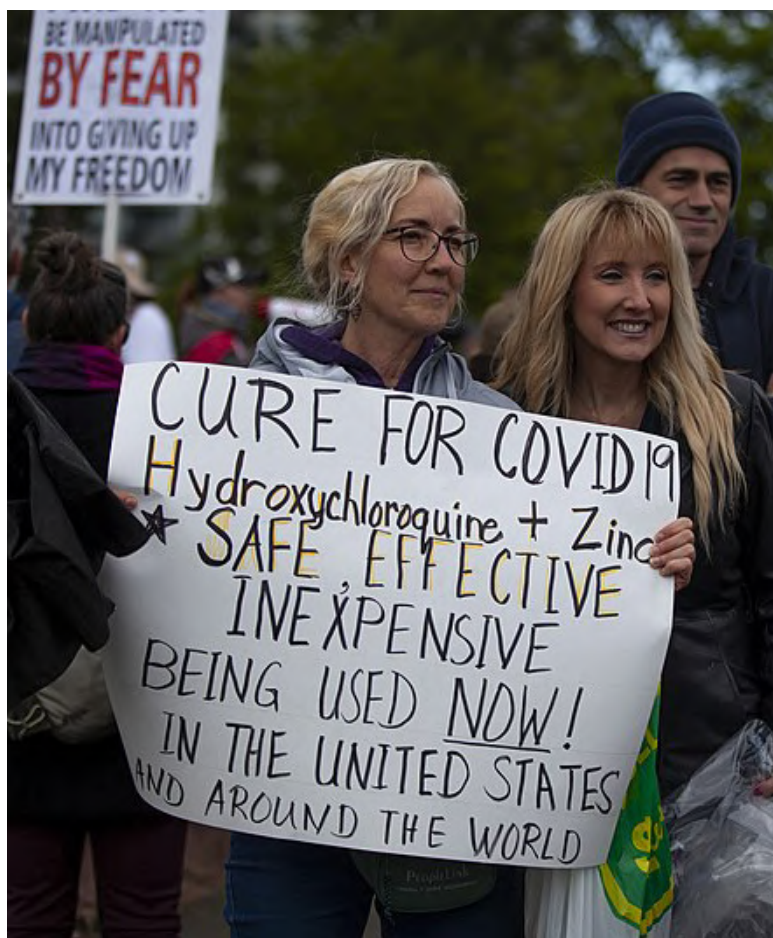
Zprávu následně postupně projednávají Bezpečnostní rada státu, vláda (která ji též schvaluje) a Poslanecká sněmovna. Aktuální zprávu o extremismu za rok 2021 se Bezpečnostní rada státu věnovala letos v květnu.[3] V červnu ji po projednání schválila vláda.[4] V červenci pak dorazila do Poslanecké sněmovny, zde zpráva na projednání čeká.[5]

Nárůst agresivity kvůli covidu

Zpráva konstatuje, že stejně jako v roce 2020 se extremistické a xenofobní subjekty opět zaměřily na epidemii covid a proticovidová opatření. Oproti roku 2020 však byli odpůrci proticovidových opatření nebo očkování agresivnější.

Útoky agresorů již nesměřovaly jen proti politikům a úředníkům, ale čím dál častěji též proti lékařům a zdravotníkům. Navíc se zvýšila i intenzita těchto útoků. Proměnila se i forma útoků, agresori se neomezili jen na internetové výhrůžky, ale již byly zaznamenány incidenty pronásledování osob do místa jejich bydliště či výkonu práce.

Proticovidová opatření byla kritizována mimo jiné i pravicově extremistickými stranami Dělnickou stranou sociální spravedlnosti či Národní demokracií. Členové Dělnické strany sociální spravedlnosti se zapojili do protestů proti očkování organizovanými iniciativou Chcép Pes.

Útoky odpůrců proticovidových opatření směřovaly i proti lékařům [1]

Ruská invaze na Ukrajinu jako varování pro českou bezpečnost

Zpráva jako bezpečnostní riziko pro Českou republiku uvádí narušování prozápadních vazeb. Varováním má být ruská invaze na Ukrajinu či pokračující šíření prokremelské propagandy dezinformačními médii. Zvýšená intenzita prokremelské propagandy byla zaznamenána ve vztahu ke kauze výbuchu muničního skladu ve Vrbětích. V souvislosti se zapojením do bojů na východě Ukrajiny pak české soudy vynesly několik odsuzujících rozsudků a uložily tresty ve výši od šesti do 21 let odnětí svobody.

V případě řešení Národní centrálou proti organizovanému zločinu bylo v souvislosti se zapojením do bojů na východě Ukrajiny obviněno pět členů domobranecké skupiny Českoslovenští vojáci za mír, z. s. Nekritického podporovatele putinovského Ruska představuje komunita ortodoxních komunistů, podle zprávy však jde o stárnoucí a uzavřenou komunitu.

Významné případy: urážky na Facebooku i vydání „bible“ popíračů holokaustu

Nejvyšší státní zastupitelství jako významný případ do zprávy zahrnuje mediálně známý případ fotografie prvňáčků převážně romského a arabského původu základní školy v Teplicích. Fotografie umístěnou na sociální síť Facebook komentoval jeden uživatel sítě slovy: „Ještě že jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí. Neříkej že Tě to nenapadlo!!!“. Nejvyšší soud potvrdil [6] loni v červnu kvalifikaci tohoto skutku jako přečin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

Podle Nejvyššího soudu [7] však společenské škodlivosti trestného činu nedosáhl případ facebookového příspěvku s výzvou k usmrcení prezidenta České republiky a těch poslanců, kteří hlasovali pro přijetí zákona o zdanění církevních restitucí. Nejvyšší soud nicméně upozornil, že i názory prezentované na sociálních sítích mohou být za určitých podmínek posuzovány stejně jako vyjádření učiněná mimo ně.

Krajský soud v Brně potvrdil peněžitý trest za vydání a šíření knihy popírající holokaust [2]

Zpráva zmiňuje též případ nakladatelství Bodyart Press, jež vydala a šířila knihu amerického historika Davida L. Hoggana Mýtus šesti milionů, která popírá holokaust. Nakladatelství a jeho jednatelka byly trestně stíhány a následně odsouzeny pro přečin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Nakladatelství i jednatelce byl letos v červnu Krajským soudem v Brně [8] potvrzen peněžitý trest ve výši 45 tisíc Kč (pro nakladatelství) a 15 tisíc Kč (pro jednatelku).

Nová skutková podstata v trestním zákoníku

Zpráva připomíná novelu trestního zákoníku,[9] kterou byla do jeho textu s účinností od 1. 1. 2022 zavedena nová skutková podstata trestného činu šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka.

Jedná se o legislativní reakci na nejednoznačný výklad § 403 trestního zákoníku, upravujícího trestný čin založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka. Nebylo totiž zcela jasné, zda je podle něj možné postihovat i prodej předmětů s vyobrazením válečných zločinců, především těch nacistických.

Závěrem rok 2021 v číslech

Policejní statistiky uvádí, že v roce 2021 bylo policií ČR zjištěno 108 trestných činů s nenávistným podtextem, tedy 0,07 % z celkového počtu 153 233 trestných činů registrovaných v roce 2021. Ve srovnání s rokem 2020 to je o 26 trestných činů tohoto typu méně, v meziročním srovnání se navíc zvýšila jejich objasňenost, v roce 2021 jich bylo objasněno 56,5 %.

Nejčastěji páchaným trestným činem byl trestný čin násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci (35), poté trestný čin podněcování k národnostní a rasové nenávisti (26) a hanobení národa rasy, etnické či jiné skupiny (20).

Oproti roku 2020 došlo k nárůstu trestných činů majících antisemitský podtext. V roce 2021 jich bylo evidováno 37, téměř 35 % z celkového počtu trestných činů s extremistickým podtextem. Meziročně též stoupl počet trestných činů, jež byly motivovány nenávistí proti Romům. V roce 2021 jich bylo evidováno 33, tedy téměř 31 % z celkového počtu trestných činů s extremistickým podtextem.

Soudní statistiky uvádí, že v roce 2021 bylo za trestné činy s rasovým podtextem pravomocně odsouzeno 67 osob, tedy 0,135 % z celkového počtu pravomocně odsouzených v roce 2021. Ve srovnání s rokem 2020 jde v případě pravomocného odsouzení za tento typ trestných činů o pokles o cca 9,5 %.

Poznámky

- [1] Extremismem se myslí vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům definovaných v českém ústavním pořádku.
- [2] Projevy předsudečné nenávisti se myslí jednání motivované nesnášenlivostí a společenskými předsudky vůči určité skupině obyvatel, především skupině definované rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smýšlením, sociálním původem atd.
- [3] Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 17. května 2022, č. 26. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/usn-26-22.pdf>.
- [4] Usnesení vlády č. 563 ze dne 21. června 2021.
- [5] Sněmovní tisk č. 267/0. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.
- [6] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2021, sp. zn. 3 Tdo 564/2021.
- [7] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1171/2020.

[8] Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 14. 6. 2022, sp. zn. 8 To 89/2022.

[9] Zákon č. 220/2021 Sb.

Zdroje

Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky za rok 2021. Červen 2022. Ministerstvo vnitra České republiky. <https://www.mvcr.cz/soubor/zprava2021-pdf.aspx>

Usnesení vlády č. 563 ze dne 21. června 2021.

Ministerstvo vnitra České republiky. Koncepce boje proti extremismu a předsudečné nenávisti 2021-2026. Květen 2021. Ministerstvo vnitra České republiky. <https://www.mvcr.cz/soubor/koncepce-boje-proti-projevum-extremismu-pdf.aspx>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

- [1] Útoky odpůrců proticovidových opatření směřovaly i proti lékařům. COVID-19 Anti-Lockdown Protest in Vancouver, May 3rd 2020 (49852933401), autor: GoToVan from Vancouver, Canada, 4. květen 2020, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0.
- [2] Krajský soud v Brně potvrdil peněžitý trest za vydání a šíření knihy popírající holokaust. KKK Holocaust denial, autor: ViralNova, 1997, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.
- [3] Oproti roku 2020 došlo k nárůstu trestných činů mající antisemitský podtext. Anti-Semitism Klaipeda, autor: Beny Shlevich, 28. červenec 2005, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.0.

Oproti roku 2020 došlo k nárůstu trestných činů mající antisemitský podtext [3]

Aktuality české sekce

Dominika Šudová

Prague Pride je po dvou letech zpět

V polovině srpna se v Praze konal Prague Pride Festival. Vrcholným zakončením byl známý duhový průvod, který se uskutečnil poprvé od roku 2010.[1] Policejním odhadem se pochodu účastnilo okolo 60 tisíc lidí. Prostřednictvím průvodu lidé vyjadřují sounáležitost a podporu sexuálním menšinám, mezi které lze zařadit gaye, lesby, bisexuály nebo trans- a queer lidi. Prague Pride Festival není pouze o známém duhovém průvodu.

V průběhu týdne se konají různé vzdělávací a zábavné akce. Na Střeleckém ostrově se nachází tzv. Pride House, ve kterém se konají přednášky, workshopy a série hlavních debat Pride Talk. S podobně smýšlejícími lidmi se můžete setkat i v Pride Village, což je festivalová vesnička, kde najdete stage s hudebním programem nebo stánky s občerstvením. V kavárně Langhans jste si mohli dojít na Pride Café a u toho se podívat na vernisáž nebo výstavu. Pokud jste měli zájem o témata zdraví, života nebo rodiny, mohli jste navštívit Pride Life - místo, ve kterém se organizátoři zaměřovali právě na tato témata.[2]

Duhový průvod letos proběhl bez potíží. Setkal se pouze s menší skupinkou odpůrců. Festival mimo jiné podporuje i vládní zmocněnkyně pro lidská práva Klára Šimáčková Laurenčíková.

Dezinformátoři ve vazbě

Na začátku srpna poslal soud do vazby dva dezinformátory, kteří opakovaně vystupují proti ukrajinským uprchlíkům. Doposud byli původci podobných výhružek a zavádějících zpráv vyšetřováni na svobodě. Je tomu tak poprvé, co budou dezinformátoři vyšetřováni ve vazbě. Z tohoto důvodu se jedná o přelomové rozhodnutí.

Jedním z hlavních podnětů, proč se státní zástupkyně rozhodla poslat dezinformátory do vazby, byl počet jejich podporovatelů. Jejich příspěvky totiž komentuje a sleduje okolo pěti tisíc lidí. Navíc oba podněcovali k protestu proti Ukrajincům na kon-

Duhový pochod [1]

krétní konané akci, což zvyšovalo míru rizika nebezpečí.

Dezinformátoři jsou stíhaní za vyzývání k násilí nebo stalkingu spolu s terorismem, hanobení a podněcování k nenávisti. Po zahájení války na Ukrajině podobných případů přibývá. Vrchní státní zastupitelství tak každý týden pravidelně vyhodnocovalo informace a šířilo povědomí, jak postupovat při těchto případech. Jak případ dezinformátorů dopadne, se teprve uvidí. Hrozí jim ale až tři roky vězení.

Otevřený dopis k efektivitě zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace

V polovině srpna Liga lidských práv zveřejnila otevřený dopis pro předsedu vlády a ministra zdravotnictví. V úvodu dopisu bylo zdůrazněno, že je mimořádnou zprávou, že se ČR rozhodla čelit problematice protiprávních sterilizací žen. Ženy, které zákrok podstoupily, si tohoto kroku velice vážily. Nicméně zákon o odškodnění je v účinnosti více než šest měsíců a vedle jeho přínosů se vyskytly problémy s jeho praktickým provedením.

Ke konci května bylo podáno 261 žádostí a rozhodnuto 74. Úspěšných bylo pouze 35. Mezi hlavní problémy spadá časté nedodržování 60denní zákonné lhůty pro vyřízení žádosti o odškodnění

ze strany státu. Dalším problémem jsou důkazy. Ačkoliv zákon umožňuje jiné důkazy než lékařské zprávy, zatím není znám případ, ve kterém by tomu tak bylo. Zákon přiznává odškodnění za protiprávní sterilizace od roku 1966 a je tak pochopitelné, že zdravotnická dokumentace byla u spousty žadatelů již skartována.

V otevřeném dopise je navrhováno i řešení pro vyskytující se problémy. Úředníci by měli být upozorněni, že nemají být při posuzování žádostí přepjatí formalističtí. Zároveň organizace podotýká, že by měly být dodržovány zákonem stanovené lhůty pro vyřízení žádosti. Na místě by bylo přijmout metodiku k nepřímým důkazům. V závěru organizace žádá o navázání spolupráce ministerstva s odborníky z občanské společnosti, o které doposud ministerstvo neprojevovalo zájem. Jak se k otevřenému dopisu postaví předseda vlády a ministr zdravotnictví, uvidíme v následujících měsících.

Dopady těžby v dole Turów

V únoru letošního roku se vláda Česka a Polska dohodly na řešení vlivu těžební činnosti v polském dole Turów nacházejícím se v blízkosti českých hranic. Dohoda vyvolala silné reakce.

Mezi opatření, která mají zmírnit dopady těžby, spadá například vybudování těsnící bariéry odtoku

Ministr zdravotnictví, kterému byl poslán otevřený dopis [2]

podzemní vody z českého území. Tato je již postavena a její účinnost bude vyhodnocena příští rok.

Dalším opatřením, které má zlepšit především vizuální stránku a odbourat hluk z dolu, je vybudování kilometr dlouhého valu, na kterém poroste deset tisíc stromů. Stavba by měla začít ještě letos a hotová má být do roka od zahájení prací. Vysazeny budou jak listnaté, tak jehličnaté stromy a výška zeleně by měla dosahovat 15 metrů. Val by měl důl zastínit, ale jak vyplynulo z akustické analýzy, mohl by i přispět ke snížení hluku. Pro obyvatele Uhelné to může zlepšit alespoň o trochu zhoršené životní podmínky. Zda budou mít opatření výrazně kladný dopad však zjistíme až příští rok.

Poznámky

- [1] Nekonal se dva roky z důvodů pandemie covid-19.
- [2] Bližší informace k programu jsou dostupné zde: <https://festival.praguepride.com>.

Zdroje

- Glaserová, D. (2022, srpen). LGBT+ lidé jsou využíváni k podněcování nenávisti. Česká společnost se ale posouvá kupředu, říká aktivista. *ČT24*. Získáno z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3521242-lgbt-lide-jsou-vyuzivani-k-podne-covani-nenavisti-ceska-spolecnost-se-ale-posouva>
- Volčík, R. (2022, srpen). OBRAZEM: Prahou prošel duhový průvod Prague Pride, účastnilo se ho až 60 tisíc lidí. *iROŽHLAS*. Získáno z https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/prague-pride-2022-pochod-pruvod-fotky-letna-fotogalerie_2208131701_ako
- Kundra, O. (2022). Tam musíme být. První vazba pro dezinformátory: přitvrzuje česká justice? *Respekt*, roč. 33, str. 22 – 23.
- Havlík, A. (2022, srpen). Dvojici dezinformátorů, kteří vyzývali k odporu proti Ukrajině, poslal soud do vazby. *Novinky.cz*. Získáno z <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/dvojici-dezinformatoru-keri-vyzyvali-k-odporu-proti-ukrajine-poslal-soud-do-vazby-40405016>
- Dopady těžby v dole Turów zmírní kilometr dlouhý val. Poroste na něm deset tisíc stromů (2022, srpen 11). *iROŽHLAS*. Získáno z https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/dul-turow-tezba-dopady-ochrany-val-liberec-polsko_2208112150_gut
- Liga lidských práv. (2022, srpen). Otevřený dopis – Vyhodnocení efektivity zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace [tisková zpráva]. Získáno z <https://llp.cz/blog/otevreny-dopis-vyhodnoceni-efektivita-zakona-o-odskodneni-za-protipravni-sterilizace/>

Fotografie

- [1] Duhový pochod. _MG_8492, autor: Max Bashyrov, 13. srpen 2016, zdroj: Flickr, CC BY-NC 2.0.
- [2] Ministr zdravotnictví, kterému byl poslán otevřený dopis. Vlastimil-Válek2019.jpg, autor: Ben Škála, Benfoto, 22. říjen 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Nováková

Vnitrostátní právo

Jurečková, L. Úvahy nad účelem exekučního řízení a nad pozitivními závazky státu vyplývajících z garantovaných základních práv a svobod v kontextu zákona č. 286/2021 Sb. Právní rozhledy 15-16/22

Králík, M. Aktuální judikatura NS v oblasti společného jmění manželů (vybrané otázky). Právní rozhledy 15-16/22

Králíčková, Z.; Kornel, M. Liberalizace právní úpravy rozvodu manželství a její limity. Právní rozhledy 15-16/22

Redakce. EDPB a EDPS: Návrh nařízení o boji proti pohlavnímu zneužívání dětí na internetu přináší rizika pro základní práva. Právní rozhledy 15-16/22

Tkadlec, M. Posuzování závislé práce a její limity. Právní rozhledy 13-14/22

Uhrinová, A.; Menzelová, K. Vybrané způsoby monitoringu zaměstnance pracujícího z domova a jejich právní mantinely. Právní rozhledy 13-14/22

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Bílková, V. Zpráva o porušování mezinárodního humanitárního práva, mezinárodních lidských práv a o zločinech proti lidskosti na Ukrajině. Ústav mezinárodních vztahů Praha

Kmec, J. Další aktuality ze Štrasburku: Finále lidskoprávních moot courtů ve Štrasburku. Právní rozhledy 13-14/22

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Kovář, J. Politicisation of Immigration in Central and Eastern Europe: Evidence from Plenary Debates in Two Countries. Ústav mezinárodních vztahů Praha

Fotografie

[1] Vlajka organizace spojených národů.united nations flag, autor: sanjibakshi, 22. září 2011, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

Vlajka organizace spojených národů [1]

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu a následně jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Nyní působí v Kanceláři veřejného ochránce práv a Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Mgr. Dagmar Matúšů: Dagmar vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a momentálně dokončuje magisterský program LL.M v mezinárodním právu veřejném na Univerzitě v Oslu. Zabývá se především právem válečného konfliktu a mezinárodním trestním právem. V dubnu 2021 reprezentovala univerzitu na mezinárodní soutěži Jean-Pictet Moot Court v humanitárním a mezinárodním právu.

Adam Crhák: Adam v současné době studuje čtvrtým rokem na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a nově zároveň na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd. Zajímá se zejména mezinárodní humanitární a trestní právo a o problematiku lidských práv v kontextu mezinárodní politiky. Během studia se zúčastnil několika moot courtů a stáže na Magistrátu hlavního města Prahy.

Matyáš Dvořák: Matyáš v současné době studuje třetí ročník magisterského programu Právo a právní věda na Masarykově univerzitě. V současné době pracuje v advokátní kanceláři. Zajímá se především o mezinárodní trestní právo, právo válečného konfliktu a o právo azylové a migrační.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Tomáš Opat

Tomáš vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde se věnoval především mezinárodnímu právu a lidským právům. Po škole nastoupil na stáž v NATO, kde působil v sekci politického plánování kanceláře generálního tajemníka. V současné době pracuje jako parlamentní asistent v Evropském parlamentu, kde se věnuje především otázkám týkajícím se výborů pro zahraniční vztahy a dezinformace a pro kulturu a vzdělávání.

Stážisté:

Anna Kačmaříková: Anna dokončuje magisterské studium práv na Masarykově univerzitě v Brně. Zde vystudovala také obor Mezinárodní vztahy. Během studia absolvovala stáž v advokátní kanceláři, na Velvyslanectví ČR v Madridu nebo na Nejvyšším správním soudě. Zajímá se o ústavní a evropské právo.

Eliška Andrš: Eliška Andrš vystudovala bakalářský obor právo na University of Cambridge a momentálně absoluuje Schumanovu stáž ve Výzkumné službě Evropského parlamentu. Zajímá se o mezinárodní právo veřejné, lidská práva, právo EU a ochranu osobních údajů.

Terézia Lazarová: Terézia dokončuje magisterské studium práv na Masarykově univerzitě v Brně. Během studia absolvovala stáž na Městském soudě v Praze a na pozici výzkumné asistentky ve výzkumech Dr. Bríd Ní Ghráinne a následně Dr. Lucie Berdisové. Zúčastnila se vícero mezinárodních Moot Courtů.

Jana Vidláková: Jana studuje právo na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Absolvovala stáž v Kanceláři zástupkyně ombudsmana a v Kanceláři vládního zmocněnce pro SDEU. S projektem Street Law pořádá lidskoprávní workshopy pro školy. Vedle lidských práv ji zajímají oblasti zdravotnického a evropského práva.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Michaela Stenzelová

Michaela vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy univerzity a současně Mezinárodní vztahy a Evropská studia. Zajímá se o mezinárodní politiku, lidská práva, problematiku přeshraniční trestné činnosti a kybernetických hrozeb. Absolvovala stáž na Velvyslanectví ČR v Římě a Stálé misi ČR při OSN v New Yorku. Po dokončení studií působila jako OSN Dobrovolnice při Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu v Sarajevu.

Stážisté:

BA Michaela Kučerová, LL.M: Michaela vystudovala bakalářský titul v oblasti politologie a mezinárodních vztahů a magisterský titul z práv v oblasti mezinárodní trestní spravedlnosti a ozbrojeného konfliktu. V současné době je v počátečních fázích doktorského studia práv s přidruženým magisterským studiem výzkumných metod. Zajímá se o lidská práva žen a legální pluralismus v Latinské Americe.

Bc. Ondřej Kaška: Ondřej vystudoval dvouobor Politologie a Mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě v Brně. V současnosti pokračuje v magisterském programu Politologie a nastoupil na Právnickou fakultu. Absolvoval řadu stáží v médiích či neziskovém sektoru. Také napomohl vymyslet karetní hru bojující proti fake-news a spolupracuje na projektu, který informuje mladé lidi o politice.

Arame Diopová: Arame studuje programy Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Masarykově univerzitě. Zajímá se o mezinárodní politiku a lidská práva žen a etnických menšin. V rámci studia absolvovala stáž na Velvyslanectví České republiky v Koreji.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u ESLP a u veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D.

Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě MU. Pracoval v Kanceláři ombudsmana a na Úřadu vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Stážisté:

Mgr. Veronika Nováková: Veronika vystudovala obor právo na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni a pokračuje zde i v doktorském studiu. Dále vykonává praxi advokátní koncipientky v AK Jakub Šauer se zaměřením na generální praxi.

Bc. Kateřina Ochodková: Kateřina studuje právo a politologii na Masarykově univerzitě. Má ráda ústavní právo a doufá, že ústavní právo má rádo ji. Věnuje se volebnímu právu.

Dominika Šudová: Dominika studuje obor právo na MU. Zajímá se o problematiku práv dětí a uprchlické právo. V současnosti pracuje v AK, kde se věnuje zejména rodinnému a trestnímu právu.

Marie Gavendová: Marie studuje obor právo na Masarykově univerzitě. Absolvovala několik stáží v neziskovém sektoru a v současnosti pracuje v AK, kde se věnuje hlavně ochraně osobních údajů.

www.centrumlidskaprava.cz

**Centrum
pro lidská práva
a demokracii**

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Tomáš Opat, Michaela Stenzelová, Lucie Nechvátalová, Pavel Doubek
Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Terézia Lazarová | ISSN 1804-2392.